

**TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
ÅBO YRKESHÖGSKOLA**

Johanna Okslahti

**VAPAAEHTOISTEN
HENKIVAKUUTUSTEN
EDUNSAAJAMÄÄRÄYKSET**

Opinnäytetyö

**Bioalat ja liiketalous
Turku
Syksy 2008**

Bioalat ja liiketalous	
Koulutusohjelma: Liiketalous	
Tekijä: Johanna Okslahti	
Työn nimi: Vapaaehtoisten henkivakuutusten edunsaajamääräykset	
Suuntautumisvaihtoehto	Ohjaaja
Juridiikka	Kari Koivunen
Aika	Sivumäärä
Lokakuu 2008	51
<p>Edunsaaja on se, jolla on oikeus vakuutustapahtuman johdosta suoritettavaan vakuutuskorvaukseen. Edunsaajasta määrää vakuutuksenottaja. ”Vapaaehtoisten henkivakuutusten edunsaajamääräykset” keskittyy selvittämään kuinka tärkeää on ymmärtää erilaisten edunsaajamääräysten merkitys ja niiden seuraukset vakuutuskorvausta maksettaessa.</p> <p>Ongelmia syntyy, jos edunsaajamääräys on epäselvä. Edunsaajamääräys voi myös olla ristiriidassa todellisen elämäntilanteen kanssa. Tästä johtuen, työssä käydään läpi erilaiset edunsaajamääräykset ja keskitytään erityisesti niiden tulkintaan. Vakuutuslakia sisältää tiettyjä edunsaajamääräyksiä koskevia tulkintanormeja, joita työssä selvitetään. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että tulkintanormeja käytetään vain toissijaisesti eli mikäli edunsaajamääräyksestä tai olosuhteista ei muuta johdu. (VakSopL 50 §.)</p> <p>Työn tuloksina käydään läpi millaisia seurauksia virheellisesti valittu edunsaajamääräys voi aiheuttaa. Vakuutuskorvaus voi mennä sellaiselle taholle, jota vakuutuksenottaja ei ole tarkoittanut. Virheellisesti valittu edunsaajamääräys voi myös aiheuttaa taloudellista menetystä, jos vakuutuksiin ja edunsaajamääräyksiin liittyvää verotusta ei tunneta riittävästi.</p> <p>Työssä keskitytään myös edunsaajamääräyksiin liittyvään verotukseen. Työn tuloksina selvitetään esimerkkien avulla perintöverotuksen ja pääomatuloerotuksen soveltamista edunsaajamääräyksiin. Työssä keskitytään myös pääpiirteissään edunsaajamääräysten merkitykseen perintövero- ja lahjaverosuunnittelussa.</p> <p>Lähteinä on käytetty vakuutuslainsäädännön liittyvää kirjallisuutta, alan lehtien artikkeleita sekä säädettyä lainsäädäntöä. Tutkimusmenetelmänä tekstin ja oikeuskäytännön havainnollistamiseksi on käytetty esimerkkejä, korkeimman hallinto-oikeuden oikeustapauksia ja vakuutuslautakunnan ratkaisuja.</p>	
Hakusanat: Henkivakuutus, edunsaajamääräys, perintöverotus	
Säilytys: Turun ammattikorkeakoulun kirjasto, Lemminkäisenkatu	

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES ABSTRACT

Life Sciences and Business	
Degree programme: Business	
Author: Johanna Okslahti	
Title: Beneficiary Clauses of Voluntary Life Insurances	
Specialization line Jurisprudence	Instructor Kari Koivunen
Date October 2008	Total number of pages 51
<p>Beneficiary is the one who is entitled to get insurance benefits after the event insured against. The insured party decides of the beneficiary. “Beneficiary clauses of voluntary life insurances” concentrates on clarifying how important it is to understand the meaning and consequences of different beneficiary clauses.</p> <p>If there is doubt of the beneficiary clause, there will be problems. Beneficiary clause can also be in conflict with real life. This thesis clarifies different kinds of beneficiary clauses and concentrates on their interpretation. Insurance Agreement Act includes certain rules of interpretation but it is important to remember that those rules of interpretation are used secondarily. They are used only if there are no consequences of beneficiary clauses or any circumstances. (Insurance Agreement Act 50 §.)</p> <p>The results of this thesis clarify what kinds of consequences can be caused by a wrongly chosen beneficiary clause. Insurance benefits can go to a person who the insured party has not intended them to go to. A wrongly chosen beneficiary clause can also cause financial loss if taxation of insurances and beneficiary clauses is not known enough.</p> <p>The results of this thesis clarify with examples how to apply inheritance taxation and capital income taxation on beneficiary clauses. This thesis also concentrates on the meaning of beneficiary clauses in planning of inheritance taxation and gift taxation.</p> <p>Literature, articles from papers and Finnish law, examples, legal cases of Supreme Administrative Court and decisions of the Insurance Committee served as sources of information in this thesis.</p>	
Keywords: Life insurance, beneficiary clause, inheritance taxation	
Deposit at: Library, Turku University of Applied Sciences, Lemminkäisenkatu	

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖSSÄ KÄYTETTYJÄ TERMEJÄ	7
2.1 Vakuutustapahtuma	9
2.2 Vakuutuksenantaja	9
2.3 Vakuutuksenottaja	9
2.4 Vakuutettu	9
2.5 Edunsaaja	9
2.6 Vakuutusmaksu ja vakuutuskorvaus	10
2.7 Vapaaehtoinen henkilövakuutus	10
2.8 Riskihenkivakuutus	10
2.9 Säästöhenkivakuutus ja sijoitusvakuutus	10
2.10 Vakuutuslautakunta	11
3 EDUNSAAJAMÄÄRÄYS	12
3.1 Yleistä	12
3.2 Edunsaajamääräyksen edut	13
3.3 Edunsaajamääräyksen muoto	13
3.4 Edunsaajamääräyksen ja testamentin eroavuudet	15
4 EDUNSAAJIEN PIIRI	16
4.1 Puoliso	16
4.2 Lapset	16
4.3 Puoliso ja lapset	17
4.4 Omaiset	18
4.4.1 Puolittamisperiaate	18
4.4.2 Jakoperiaate	18

4.5 Vanhemmat	19
4.6 Kuolinpesä	19
4.7 Nimeltä mainittu edunsaaja	21
4.8 Poissaoleva tai tuntematon edunsaaja	23
4.9 Oikeushenkilö	23
5 EDUNSAAJAMÄÄRÄYKSEN TULKINTA	24
5.1 Yleistä	24
5.2 Edunsaajamääräyksen raukeaminen	24
5.2.1 Nimeltä määrätyn edunsaajan kuolema	24
5.2.2 Edunsaajamääräyksen mukaisia henkilöitä ei ole	25
5.2.3 Edunsaaja on itse aiheuttanut vakuutustapahtuman	25
5.3 Vakuutuskorvauksesta luopuminen	25
5.3.1 Yleistä	25
5.3.2 Edunsaajamääräyksessä toissijaismääräys	25
5.3.3 Edunsaajamääräys nimeltä mainittu	26
5.3.4 Edunsaajamääräys omaiset	26
5.4 Erityisiä mainintoja edunsaajamääräyksessä	27
5.4.1 Ennakkoperintö	27
5.4.2 Avio-oikeus	27
5.4.3 Edunvalvojan sijainen	27
5.4.4 Tarkoittemääräys	28
5.5 Vakuutuksenottajan testamentti ja edunsaajamääräys	31
5.6 Edunsaajamääräys ja lakiosa	34
5.7 Vakuutuskorvauksen hakeminen	34
5.7.1 Määrääjät	34
5.7.2 Muutoksenhakekeinot	35
5.7.3 Vakuutuksenantajan maksusuoja	36

6 HENKIVAKUUTUSKORVAUKSEN VEROTUS	38
6.1 Pääomatulo- vai perintöverotus?	38
6.2 Edunsaajana vakuutetun lähiomainen	38
6.3 Edunsaajana muu kuin vakuutetun lähiomainen	40
6.4 Edunsaajana vakuutetun kuolinpesä	41
6.5 Edunsaajana oikeushenkilö	42
6.6 Säästöhenkivakuutus perintöverosuunnittelussa	42
6.7 Säästöhenkivakuutus lahjaverosuunnittelussa	46
7 POHDINTA	48
LYHENTEET	50
OIKEUSTAPAUKSET	50
VAKUUTUSLAUTAKUNNAN RATKAISUT	50
LÄHTEET	51

1 JOHDANTO

Suomalaisessa henkivakuutustoiminnassa on 1990-luvun alusta lähtien jatkunut voimakas kasvu. Se selittyy suurelta osin sillä, että vakuutussäästämisen merkitys muiden säästämismuotojen rinnalla on korostunut. Markkinoille on tullut uusia sijoitussidonnaisia henki- ja eläkevakuutuksia. Henki- ja eläkevakuutukset tarjoavat mahdollisuuden erilaisiin sijoitusvaihtoehtoihin tavanomaisten pankkisäästämisen, rahastosijoittamisen tai osake- ja obligaatiosijoittamisen rinnalla.

Henki- ja eläkevakuutuksiin liitetään usein edunsaajamääräys. Edunsaajaksi kutsutaan sitä, jolla on oikeus vakuutustapahtuman johdosta suoritettavaan korvaukseen. Edunsaajamääräys mahdollistaa monenlaisia varallisuuksien siirtoja, joita ei kuitenkaan usein osata käyttää hyväksi. Tämä johtuu siitä, ettei edunsaajamääräys ole yleisesti tunnettu asia. Henki- ja eläkevakuutuksia on sadoillatuhansilla yksityishenkilöillä ja niihin sijoitetut pääomat ovat huomattavia.

Koska edunsaajamääräystä ei tunneta riittävästi, aiheuttaa se myös virheitä edunsaajamääräyksestä päätettäessä. Näistä virheistä voi aiheutua henkivakuutuskorvauksen meneminen sellaiselle taholle, jota vakuutuksenottaja ei ole tarkoittanut. Myös taloudellista menetystä voi tulla virheellisen edunsaajamääräyksen perusteella maksettavien verojen kautta.

Työskennellessäni rahoitusosalalla olen huomannut henki- ja eläkevakuutusten edunsaajamääräysten huomattavan merkityksen varallisuuden siirron välineenä. Edunsaajamääräystä päätettäessä on myös mahdollisuus oleellisiin taloudellisiin säästöihin tehtäessä perintövero- ja lahjaverosuunnittelua. Tästä johtuen pyrin työssäni selvittämään erilaisten edunsaajamääräysten merkityksiä ja edunsaajamääräyksen oikealla valinnalla saavutettavia etuja. Pyrin selvittämään myös haittoja, joita väärin valittu edunsaajamääräys voi aiheuttaa. Lisäksi pyrin antamaan liiketaloudellisen näkökulman perintö- ja lahjaverosuunnittelun tärkeydestä edunsaajamääräystä valittaessa.

Työssäni keskityn vapaaehtoisten säästöhenkivakuutusten edunsaajamääräyksiin ja rajaan työni ulkopuolelle riskihenkivakuutukset. Työni tavoitteena on selvittää

lukijalle kuinka tärkeä päätös edunsaajamääräys on ja mitä seurauksia erilaiset edunsaajamääräykset saavat aikaan. Havainnollistan tekstiä esimerkein, korkeimman hallinto-oikeuden oikeustapauksin sekä Vakuutuslautakunnan ratkaisuin.

Työni teoreettisena viitekehyksenä on mm. Suomen Lainsäädäntö. Lähteinä työssäni olen käyttänyt vakuutus-oikeuteen liittyvää kirjallisuutta ja alan lehtien artikkeleita sekä vakuutus-sopimuslakia (1994/543) ja hallituksen esitystä vakuutus-sopimuslaiksi (114/93). Toivon työni saavan aikaan lukijassa mielenkiinnon heräämisen tiiviisti nykypäivänä varallisuudenhoitoon liittyviin vapaaehtoiisiin henki- ja eläkevakuutuksiin ja erityisesti niiden edunsaajamääräysten mahdollistamiin varallisuuden siirtoihin sekä edunsaajamääräysten oleelliseen liittymiseen perintö- ja lahjaverosuunnitteluun.

2 OPINNÄYTETYÖSSÄ KÄYTETTYJÄ TERMEJÄ

2.1 Vakuutustapahtuma

Vakuutussopimuksen osapuolet, joita ovat vakuutuksenantaja ja vakuutuksenottaja, sopivat vakuutusturvan järjestämisestä vakuutetulle mahdollisesti sattuvan vakuutustapahtuman varalle. Vakuutustapahtumalla tarkoitetaan vakuutuskorvauksen edellytykseksi sovittua tapahtumaa eli tapahtumaa, jonka seurauksena vakuutuksenantaja joutuu korvauksenmaksuvelvollisuuteen vakuutussopimuksen mukaisesti.

2.2 Vakuutuksenantaja

Vakuutuksenantaja on vakuutussopimuksen toinen osapuoli. Vakuutuksenantaja myöntää vakuutuksen ja se on sitoutunut suorittamaan korvauksen vakuutuksenottajalle tai tämän määräämälle edunsaajalle vakuutustapahtuman satuttua. Vakuutuksenantajina toimivat esim. vakuutusyhtiöt ja vakuutusyhdistykset.

2.3 Vakuutuksenottaja

Vakuutuksenottaja on vakuutussopimuksen toinen osapuoli. Vakuutuksenottaja voi olla joko luonnollinen henkilö tai juridinen henkilö. Vakuutuksenottajina voivat olla myös useat henkilöt yhdessä. Vakuutuksenottajan velvollisuutena on vakuutusmaksun maksaminen vakuutussopimuksen mukaisesti. Vakuutuksen omistajana hänellä on oikeus määrätä vakuutuksesta esim. määrätä edunsaajasta, irtisanoa vakuutussopimus tai siirtää omistusoikeutensa kolmannelle henkilölle.

2.4 Vakuutettu

Henkilövakuutuksessa vakuutettu on vakuutuksen kohde ja vakuutus on tehty vakuutetulle mahdollisesti tapahtuvan vakuutustapahtuman varalle. Vakuutettu voi olla eri henkilö kuin vakuutuksenottaja. Vakuutetulla ei ole mitään määräysvaltaa vakuutuksen suhteen vaan määräysvalta pysyy vakuutuksenottajalla.

2.5 Edunsaaja

Edunsaaja on se, jolla on oikeus vakuutustapahtuman johdosta suoritettavaan korvaukseen, jos vakuutuksessa on edunsaajamääräys. Edunsaaja voi olla sekä luonnollinen henkilö että juridinen henkilö. Vakuutuksenottaja määrää

edunsaajasta eikä edunsaajalla ole mitään oikeuksia vakuutuksen suhteen ennen vakuutustapahtuman sattumista.

2.6 Vakuutusmaksu ja vakuutuskorvaus

Vakuutusmaksu on vakuutuksenottajan vakuutuksenantajalle maksama vakuutuksen hinta. Vakuutusmaksun maksamalla vakuutuksenottaja pitää vakuutuksen voimassa ja ns. ostaa vakuutuksenantajalta taloudellista turvallisuutta. Vakuutuskorvaus on suoritus, jonka vakuutuksenantaja maksaa vakuutuksenottajalle tai edunsaajalle vakuutustapahtuman satuttua.

2.7 Vapaaehtoinen henkilövakuutus

Henkilövakuutus on vakuutus, jossa vakuutettuna on luonnollinen henkilö. Henkilövakuutus on esim. henkivakuutus, joka voidaan ottaa kuoleman varalta kuten riskihenkivakuutus tai elämän varalta kuten säästöhenkivakuutus tai sijoitusvakuutus. Henkivakuutuksia ovat myös eläkevakuutukset kuten vanhuuseläkevakuutus sekä työkyvyttömyyseläkevakuutus. Muita henkilövakuutuksia ovat esim. vakuutus sairauden varalta sekä vakuutus tapaturman varalta.

2.8 Riskihenkivakuutus

Yksi vanhimmista henkilövakuutuksen muodoista on riskihenkivakuutus eli vakuutus kuoleman varalta. Vakuutettuna voi olla yksi henkilö, jolloin kyseessä on yksilöllinen henkivakuutus. Vakuutettuna voi myös olla kaksi henkilöä tai kokonainen ryhmä henkilöitä. Tällöin kyseessä on parihenkivakuutus tai ryhmähenkivakuutus. Riskihenkivakuutus sovitaan yleensä olemaan voimassa tiettyyn ikään asti tai tiettyyn ajankohtaan asti. Vakuutus pysyy voimassa vakuutusmaksuja maksamalla eikä sitä tarvitse välillä uusida.

2.9 Säästöhenkivakuutus ja sijoitusvakuutus

Säästöhenkivakuutus ja sijoitusvakuutus ovat säästämisen muotoja. Ne ovat vakuutuksia elämisen varalta eli taloudellista varautumista tulevaisuuteen. Niiden tarkoituksena on kerryttää vakuutussäästöä vakuutuksenottajan myöhempää käyttöä varten. Kysymys on siis varojen sijoittamisesta, jolloin sijoitus tuottoineen palautuu vakuutuksenottajan käyttöön myöhempänä ajankohtana. Säästöhenkivakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta, jossa vakuutuksenottaja säästää

pienemmissä ja toistuvissa erissä vakuutukseen ja saa varat myöhemmin käyttöönsä. Sijoitusvakuutuksella tarkoitetaan vakuutusta, jossa vakuutuksenottaja maksaa vakuutukseen yhden suuremman kertaluonteisen maksun eli sijoituksen.

2.10 Vakuutuslautakunta

Vakuutuslautakunta käsittelee vakuutussuhteeseen perustuvia lain ja vakuutusehtojen tulkintaa ja soveltamista koskevia erimielisyyksiä ja antaa niistä lausunnon, joka on ratkaisusuositus. Lausuntoa voi pyytää vakuutuksenottaja, vakuutettu, vahinkoa kärsinyt, edunsaaja tai asianomainen vakuutusyhtiö. Vakuutuslautakunnan lausunnot ovat maksuttomia.

3 EDUNSAAJAMÄÄRÄYS

3.1 Yleistä

Vakuutus sopimusta pidetään pääsopimuksena ja edunsaajamääräys on siihen nähden liitännäinen tahdonvaltanen sopimus. Edunsaajamääräystä ei voi tehdä ellei pääsopimusta eli vakuutus sopimusta ole tehty. Edunsaajamääräystä ei myöskään ole pakko tehdä vaikka vakuutus sopimus tehtäisiinkin. (Kangas 1995, 152.)

Vakuutus enottajalla on oikeus saada vakuutus korvaus vakuutus tapahtuman satuttua ellei vakuutus sopimuksessa ole toisin sovittu. Hän voi poiketa perussäännöstä määräämällä edunsaajasta. Edunsaaja on se, jolle vakuutus korvaus maksetaan edunsaajamääräyksen mukaisesti. Edunsaajaksi voidaan määrätä esim. ”puoliso”, ”lapset” tai ”omaiset” (yleinen edunsaajamääräys) tai joku nimeltä mainittu henkilö (erityinen edunsaajamääräys). Edunsaajaksi voidaan määrätä myös yhteisö esim. Ay, Ky, Oy tai säätiö. Edunsaaja voi olla minkä tahansa maan kansalainen ja asua missä valtiossa tahansa.

Vakuutus enottajalla on yksin oikeus määrätä siitä kuka tai ketkä ovat vakuutus ssa edunsaajina. Jos korvaus on sidottu tiettyyn ajankohtaan esim. kun vakuutus enottaja täyttää 60 vuotta ja hän kuolee ennen tätä ajankohtaa, eikä vakuutus ssa ole määrätty edunsaajaa, siirtyy oikeus määrätä edunsaajasta hänen kuolinpesälleen eli perillisille tai testamentinsaajalle. Jos taas edunsaajasta on määrätty, oikeus määrätä uudesta edunsaajasta siirtyy nimetylle edunsaajalle. Edunsaaja saa siis paremman oikeuden uuden edunsaajan määräämiseksi kuin vakuutus enottajan perilliset tai testamentinsaaja riippumatta siitä, onko edunsaajamääräys yleinen vai erityinen. Vakuutus enottaja voi käyttää edunsaajan määräämiseksi myös valtuutettua. (Kangas 1995, 163-164.)

Vakuutus enottaja voi muuttaa tai peruuttaa edunsaajamääräyksen ennen vakuutus tapahtuman esim. kuoleman tai vakuutus ajan päättymisen sattumista. Mikäli vakuutus enottaja on antanut edunsaajalle tai vakuutetulle sitoumuksen edunsaajamääräyksen voimassapitämisestä, ei edunsaajamääräystä voi muuttaa tai peruuttaa ilman sen suostumusta, jolle sitoumus on annettu. (Hoppu & Hemmo 2006, 413.) Tätä kutsutaan peruuttamattomaksi edunsaajamääräykseksi. (VakSopL

47:2 §.) Peruuttamatonta edunsaajamääräystä käytetään mm. työnantajan työntekijöilleen ottamissa henkilövakuutuksissa. Peruuttamaton edunsaajamääräys suojaa työntekijää siten, ettei työnantajalla ole mahdollisuutta muuttaa henkilövakuutuksen edunsaajaksi ketään muuta ilman työntekijän suostumusta.

Edunsaajalla ei ole edunsaajamääräyksen perusteella vakuutukseen perustuvia oikeuksia ennen vakuutustapahtumaa. Edunsaajamääräykseen ei tarvita edunsaajan suostumusta. Usein edunsaaja ei edes tiedä roolistaan ennen vakuutustapahtumaa, eikä hänellä myöskään ole oikeutta saada tietoa siitä onko hänet nimetty edunsaajaksi.

3.2 Edunsaajamääräyksen edut

Edunsaajamääräyksellä on monia etuja. Sillä voidaan määrätä vakuutuksen kautta siirtyvästä varallisuudesta testamenttia koskevia muotomääräyksiä noudattamatta. Edunsaajamääräys on siis yksinkertaisempi keino kuin testamentti. Edunsaajamääräyksellä voidaan myös määrätä vakuutussumman jaosta perinnönjakoa koskevista oikeussäännöistä poiketen. Tärkeä etu on myös se, että kuolintapaussumma ei kuulu vakuutetun kuolinpesään, jos edunsaajamääräys on voimassa vakuutetun kuolinhetkellä. Näin edunsaajamääräys antaa suoja vakuutetun velkojiin nähden.

Kuten edellä on mainittu, edunsaajamääräys mahdollistaa monenlaiset varallisuuden siirtoa koskevat määräykset. Näitä mahdollisuuksia ei useinkaan käytetä hyväksi, vaan edunsaajamääräykseksi muodostuu usein vakuutuksenantajan vakuutuslupasuostumukseen merkitty ”omaiset”. Tämä on hämmästyttävää, koska säästöhenki- ja eläkevakuutuksia on sadoillatuhansilla yksityishenkilöillä ja niihin sijoitetut pääomat ovat huomattavia. On selvää, että edunsaajamääräystä koskevaa VakSopL:n sääntelyä ja sen suhdetta AL:n ja PK:n sääntelyyn ei tunneta kovinkaan laajasti. (Räbinä 2006, 399.)

3.3 Edunsaajamääräyksen muoto

Vakuutuslupalakiin on kirjattu tietyt muodolliset vaatimukset, joita edunsaajan määrittämisessä on noudatettava. Muotovaatimusten asettaminen on ymmärrettävää, koska edunsaajuuteen liittyy usein suuria taloudellisia etuja. Erityisesti kuoleman varalta otetuissa vakuutuksissa ei edunsaajamääräyksen antaja ole enää

vakuutustapahtuman satuttua kertomassa millaista edunsaajamääräystä hän oli tarkoittanut. Tästä johtuen edunsaajamääräys on oltava selkeästi todettavissa.

Edunsaajamääräys on ilmoitettava vakuutuksenantajalle kirjallisesti. Näin edunsaajamääräys säilyy todistettavassa muodossa koko vakuutusajan. Kirjallinen muoto vähentää myös tulkintavaikeuksia. Sääntö on ehdoton, sillä ellei edunsaajamääräystä ole ilmoitettu kirjallisesti, se on mitätön. (VakSopL 48 §.) Edunsaajamääräyksen ilmoittamisesta vakuutuksenantajalle on myös omat sääntönsä. Vakuutuksenottaja ei voi itse tehdä merkintää vakuutuskirjaan edunsaajasta, vaan edunsaajamääräys on saatettava vakuutuksenantajan tietoon ennen vakuutustapahtumaa. Vakuutuksenantajalle tehty kirjallinen ilmoitus, vaikka se olisi todistamatonkin, täyttää lain muotovaatimukset. Kirjallisen ilmoituksen voi jättää myös postin kuljetettavaksi. Samat säännöt koskevat myös edunsaajamääräyksen muuttamista ja peruuttamista. Vakuutuksenantajan saatua kirjallisen ilmoituksen, se kirjaa sen ylös, mutta ei tutki edunsaajamääräyksen pätevyyttä tai ”järkevyyttä”.

VKL 547/99

A:n vuonna 1981 alkaneeseen henkivakuutukseen oli merkitty edunsaajiksi omaiset. A:lla oli kolme lasta: 1962 syntynyt B, 1963 syntynyt C ja 1979 syntynyt D. A oli eronnut ensimmäisestä aviopuolisostaan 1977. A oli allekirjoittanut 10.10.1994 ilmoituksen vakuutusyhtiölle edunsaajamääräyksen muuttamisesta D:n hyväksi. Ilmoituksen todistajana olleen henkilön antaman kertomuksen mukaan ilmoitus oli jätetty asianmukaisin postimerkein varustettuna postilaatikkoon. A kuoli 15.7.1999, D:n haettua henkivakuutuskorvausta ilmeni, että muutosilmoitus ei ollut saapunut vakuutusyhtiölle.

Vähimmäisedellytyksenä pätevälle edunsaajamääräyksen muuttamiselle on pidettävä, ellei kirjallinen ilmoitus ollut saapunut vakuutusyhtiölle ennen vakuutuksenottajan kuolemaa, ainakin sitä, että tällainen vakuutuksenottajan vakuutusyhtiölle osoittama ilmoitus on ennen hänen kuolemaansa annettu postin kuljetettavaksi taikka kolmannelle henkilölle edelleen vakuutusyhtiölle toimitettavaksi niin, että ilmoitus ei enää ole ollut vakuutuksenottajan välittömässä hallinnassa ja siten hänen peruttavissaan. Näin voidaan välttää epäselvyys siitä, oliko vakuutuksenottaja todella halunnut tehdä muutoksen edunsaajamääräykseen.

Näin ollen A oli tehnyt ne toimet, mitä hänen puoleltaan laissa edellytetään edunsaajamääräyksen muuttamiseksi. Tämän vuoksi ja saatu selvitys kokonaisuudessaan huomioon ottaen lautakunta katsoi, että A oli ilmoittanut vakuutuksen edunsaajamääräyksen muuttamisesta

vakuutusyhtiölle laissa edellytetyllä tavalla. Vakuutuslautakunta katsoi lausunnossaan tarkemmin esitetyillä perusteilla myös, ettei vakuutusyhtiö saanut vakuutuslainsäädännön 71 §:n mukaista maksusuoja, kun se oli kuvatussa tilanteessa maksanut vakuutuskorvauksen suoraan kaikille A:n omaisille.

3.4 Edunsaajamääräyksen ja testamentin eroavuudet

Henkivakuutuksen edunsaajamääräystä ja testamenttia on usein verrattu toisiinsa. Niissä on yhtäläisyytenä se, että kummassakin on kysymys kuolemanvaraisesta määräyksestä jälke-elävien hyväksi. Niiden välillä on myös oleellisia eroja.

Henkivakuutuksen yhtenä tarkoituksena on varautua ennenaikaisen kuoleman aiheuttamiin vakuutusnottajan omaisten taloudellisiin huoliin. Erilaiset sosiaaliset perusteet ovat oleellisia. Sosiaalisia perusteita ovat esim. perheen perustamisvaihe, jolloin lapset ovat pieniä sekä se, että vakuutusnottaja on velkainen. Vakuutusnottajan vanhentuuessa sosiaalisiin perusteisiin liittyvä tarve vähenee. Kuoleman lähetessä muut tekijät alkavat nousta tärkeämmiksi esim. se kenelle henkilö haluaa jättää hänelle kertyneen omaisuutensa kuolemansa jälkeen. Tässä tilanteessa henkilö voi halutessaan laatia testamentin. Testamentti on useasti elämänsä loppupuolella sijoittuva oikeustoimi. Jäämistön jaosta määräävä testamentti laaditaan keskimäärin 8 vuotta ennen testamentin tekijän kuolemaa ja perittävän ikä on keskimäärin 75 vuotta, jolloin hänellä ei yleensä ole enää voimassa olevaa henkivakuutusta. (Kangas 1995, 159.)

Edunsaajamääräys ja testamentti ovat kaksi eri oikeustointa. Testamentilla ei voi tehdä pätevää edunsaajamääräystä vakuutukseen, eikä testamentilla myöskään voi muuttaa tai peruuttaa vakuutuksen edunsaajamääräystä. Testamenttia voidaan kuitenkin käyttää tulkinta-apuna epäselvälle edunsaajamääräykselle selvitetessä vakuutusnottajan tahtoa ja tarkoitusta.

4 EDUNSAAJIEN PIIRI

4.1 Puoliso

Puolison hyväksi tehty edunsaajamääräys tarkoittaa sitä, että eloonjäänyt puoliso saa koko vakuutuskorvauksen yksin. Edunsaajamääräys on voimassa sen puolison hyväksi, jonka kanssa vakuutettu oli avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa kuolinhetkellä, vaikka edunsaajamääräys olisi tehty jo aikaisemman avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen aikana. Rekisteröity parisuhde rinnastetaan avioliittoon. Jos puoliset ovat eronneet tai avioero on käräjäoikeudessa vireillä tai asumuserotuomio ei ole rauennut, ei edunsaajamääräys puolison hyväksi ole enää voimassa. Vakuutuskorvaus maksetaan tällöin vakuutetun kuolinpesälle. On huomattava, että edunsaajamääräyksessä avopuoliso ei koskaan ole vakuutusopimuslain tarkoittama puoliso. Mikäli avopuoliso halutaan määrätä edunsaajaksi, on hänet aina mainittava edunsaajamääräyksessä nimeltä.

4.2 Lapset

Lapsien hyväksi tehty edunsaajamääräys tarkoittaa sitä, että vakuutuskorvaus maksetaan vakuutetun rintaperillisille. Rintaperillisiä ovat kaikki vakuutetun suoraan alenevassa polvessa olevat perilliset riippumatta siitä, ovatko he syntyneet avioliitossa tai sen ulkopuolella. Rintaperillisten perillisryhmään kuuluvat siis aviolapset, tunnustetut avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset, vanhan ottolapsilain nojalla lapseksi annetut lapset, kihlalapset sekä ottolapseksi otetut lapset. On huomattava, että vanhan ottolapsilain aikana eli ennen vuotta 1980 perheestä poisadoptoidut lapset perivät adoptiosta huolimatta biologiset vanhempansa. He myös kuuluvat biologisten vanhempiensa edunsaajiin, jos edunsaajamääräyksessä on lapset. (Laki lapseksiottamisesta 56 §.) Kasvatilapsi ei peri kasvattivanhempiaan eikä siis ole heidän perillisensä. Tästä johtuen kasvatilapsi ei myöskään kuulu lapset-edunsaajapiiriin, vaan hänet on erikseen määrättävä edunsaajaksi nimeltä mainiten.

Vakuutuskorvaus jaetaan vakuutetun rintaperillisten kesken pääluvun mukaisesti. Jos joku rintaperillisistä on kuollut, hänen sijaansa tulevat hänen jälkeläisensä. Sijaantulo-oikeus on rajoittamaton. Jos sijaantulooperillisiä ei ole, elossa olevat rintaperilliset saavat kuolleen perillisen osuuden. Jos rintaperillisistä eikä heidän jälkeläisistään ole kukaan elossa, vakuutuskorvaus maksetaan tällöin vakuutetun kuolinpesälle.

Esimerkki vakuutuskorvauksen jakautumisesta:

Matti (kuollut)

Hannu

Kerttu (kuollut)

Laura ja Lassi

Matilla on kaksi lasta, Hannu ja Kerttu, joista Kerttu on kuollut ennen isäänsä. Kertulla on kaksi lasta, Laura ja Lassi. Matilla on edunsaajamääräyksenä ”lapset”.

40 000 euron vakuutuskorvaus jaetaan ensin tasan (1/2) Matin lasten kesken siten, että Hannu saa 20 000 euroa ja Kertun perilliset jakavat 20 000 euroa. Näin ollen Laura ja Lassi saavat kumpikin 10 000 euroa eli neljäsosan koko korvaussummasta.

Vakuutuskorvaus jaetaan siis sukuhaarojen ja sukuhaarassa pääluvun mukaisesti elossa olevien rintaperillisten kesken.

4.3 Puoliso ja lapset

Jos edunsaajaksi on määrätty puoliso ja lapset, vakuutuskorvaus jaetaan puoliksi puolison ja rintaperillisten kesken. Puolisoa ja lapsia koskevat samat säännöt kuin aikaisemmin on mainittu.

Esimerkki vakuutuskorvauksen jakautumisesta:

Matti (kuollut)

Hannu ja Kerttu

Maija

Matilla on puoliso Maija ja kaksi lasta, Hannu ja Kerttu.

40 000 euron vakuutuskorvaus jaetaan tasan (1/2) Matin puolison Maijan ja Matin lasten Hannun ja Kertun kesken siten, että Maija saa 20 000 euroa ja Hannu ja Kerttu kumpikin 10 000 euroa eli neljäsosan koko korvaussummasta.

Mikäli vakuutetulta ei jää puolisoa, jakavat rintaperilliset koko korvauksen keskenään. Jos taas rintaperillisiä ei ole, saa puoliso koko korvauksen. Jos vakuutetulta ei jää puolisoa eikä yhtään rintaperillistä, maksetaan vakuutuskorvaus vakuutetun kuolinpesälle.

4.4 Omaiset

4.4.1. Puolittamisperiaate

Omaisten hyväksi tehdyssä edunsaajamääräyksessä edunsaajien ryhmä on riippuvainen siitä, miten läheisiä perillisiä vakuutetulta jäi sekä siitä, oliko vakuutetulla kuollessaan puolisoa. Jos vakuutetulta jäi kuollessaan puoliso ja rintaperillisiä ja edunsaajamääräyksenä on omaiset, sovelletaan puolittamisperiaatetta. Tämä tarkoittaa sitä, että puolet vakuutuskorvauksesta maksetaan puolisolle ja toinen puoli rintaperillisille kuten esimerkiksi edunsaajana puoliso ja lapset. Puolisoa ja lapsia koskevat samat säännöt kuin aikaisemmin on mainittu. Jos rintaperillisiä ei ole, saa puoliso yksin koko vakuutuskorvauksen. Jos taas puolisoa ei ole, saavat rintaperilliset yksin koko vakuutuskorvauksen. Puolisolla on oikeus vakuutuskorvaukseen riippumatta siitä, oliko puolisoilla avio-oikeus toistensa omaisuuteen eli oliko heillä esim. avioehtosopimusta. Puolittamisperiaatteeseen ei siis vaikuta se kumpi puolisoista oli varakkampi ja pitääkö lesken tai ensiksi kuolleen perillisten maksaa toisilleen tasinkoa. (Aarnio, Kangas & Puronen 2000, 127-131.)

4.4.2 Jakoperiaate

Mikäli vakuutetulta ei jää kuollessaan puolisoa eikä rintaperillisiä, tulevat heidän sijaansa muut perilliset. Käsitettä perilliset käsitellään samassa merkityksessä kuin perintökaareissa ja perillisten oikeus vakuutuskorvaukseen noudattaa lakimääräistä perimysjärjestystä. (PK 2:2 §.) Ellei vakuutetulta jäänyt kuollessaan puolisoa eikä rintaperillisiä, vakuutuskorvaus jaetaan vakuutetun isän ja äidin kesken. Jos vakuutetun isä tai äiti on kuollut, tulee kuolleen vanhemman sijaan hänen lapsensa eli vakuutetun sisar tai veli. Jos vakuutetun sisar tai veli on kuollut, tulee kuolleen sisaren tai veljen sijaan hänen lapsensa eli vakuutetun sisaren tai veljen lapsi. Tässäkin siis noudatetaan rajoittamatonta sijaantuloperiaatetta. Jos em. perillisiä ei ole, vakuutuskorvaus jaetaan vakuutetun isovanhempien kesken ja jos joku heistä on kuollut, tulee kuolleen isovanhemman sijaan hänen lapsensa eli vakuutetun täti, setä tai eno. Jos joku tädeistä, sedistä tai enoista on kuollut, ei tädin, sedän tai enon lapsi tule enää hänen sijaansa. Serkuilla ei ole oikeutta vakuutuskorvaukseen. Ei edes siinä tapauksessa ettei lähempää perillisiä ole olemassa. Mikäli vakuutetulla ei ole serkkuja läheisempiä sukulaisia, kuuluu vakuutuskorvaus vakuutetun kuolinpesään. Tällöin se, kuten muukin kuolinpesässä ollut omaisuus, kuuluu joko testamentinsaajille, tai jos testamenttia ei ole, viime kädessä valtiolle.

äidinäiti - äidinisä	isänäiti - isänisä
äidin sisarukset - äiti	isä - isän sisarukset
leski - VAKUUTETTU	vakuutetun sisarukset
lapsi - lapsi - lapsi	sisaruksen lapsi
lapsenlapsi	sisaruksen lapsenlapsi
lapsenlapsenlapsi	

Kuvio 1. Edunsaajana omaiset. Kuvio muokattu (Kangas 1995,177).

4.5 Vanhemmat

Jos edunsaajamääräyksenä on vanhemmat, jakautuu vakuutuskorvaus vakuutetun vanhempien kesken. Mikäli toinen vanhemmista on kuollut ennen vakuutettua, saa jäljelle jäänyt koko vakuutuskorvauksen. Jos molemmat vanhemmat ovat kuolleet, maksetaan vakuutuskorvaus vakuutetun kuolinpesälle. Edunsaajamääräyksenä vanhemmat on harvinainen ja sitä on yleensä käytetty lapsille otetuissa vakuutuksissa.

4.6 Kuolinpesä

Jos edunsaajamääräyksenä on kuolinpesä tai kun edunsaajamääräys on edunsaajien puuttumisen takia rauennut, maksetaan vakuutuskorvaus vakuutetun kuolinpesälle. Vakuutuskorvaus jakautuu tällöin vakuutetun lakimääräisille perillisille tai testamentinsaajille perintökaaren mukaan samalla tavalla kuin muukin kuolinpesään kuuluva omaisuus. Jos vakuutettu haluaa, että vakuutuskorvaus jakautuu testamentin mukaan, täytyy edunsaajaksi määrätä kuolinpesä.

Kuolinpesää voidaan käyttää edunsaajamääräyksenä myös silloin, kun vakuutetulla on puoliso ja/tai lapsia. Mikäli vakuutetulla on rintaperillisiä, ei leski peri puolisoaan. Leski voi kuitenkin saada osan vakuutuskorvauksesta avio-oikeuden nojalla. Jotta leski saisi osan kuolinpesälle maksettavasta vakuutuskorvauksesta, tulee lesken olla varattomampi kuin vainajan. Kun vainajan ja lesken välillä tehdään ositus ja molempien puolisoitten omaisuus tasataan, huomioidaan osituksessa myös kuolinpesälle maksettu vakuutuskorvaus. Lesken avio-oikeuden nojalla saama tasinko on leskelle kokonaisuudessaan verovapaata. Tilanne on

toinen, jos puolisoilla on kaiken pois sulkeva avioehtosopimus. Tällöin ei leski luonnollisestikaan saa mitään kuolinpesälle maksettavasta vakuutuskorvauksesta.

Mikäli vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesälle edunsaajamääräyksen perusteella tai sen takia, että edunsaajamääräys on rauennut, on tärkeä huomata, että vakuutuskorvaus kuuluu kuolinpesän varoihin samalla tavalla kuin mikä tahansa vakuutetulle kuulunut omaisuus. Vakuutuskorvaus huomioidaan tällöin perunkirjoituksessa vainajan varoina. Vainajan varat käytetään ensisijaisesti kuolinpesän velkojen maksamiseen. Mikäli velkojen maksamisen jälkeen kuolinpesässä on vielä jäljellä varoja, saavat perilliset osuutensa eli myös vakuutuskorvauksen. Jos kuolinpesä on ylivelkainen, eivät perilliset saa vakuutuskorvauksesta mitään, vaan vakuutuskorvaus menee kokonaisuudessaan velkojille. Mikäli on pelkoa siitä, että kuolinpesä olisi vakuutetun kuollessa ylivelkainen, ei edunsaajamääräystä kuolinpesä kannata käyttää.

Kuolinpesää edunsaajana on aina käytettävä silloin, kun alaikäiselle lapselle tai edunvalvonnassa olevalle täysi-ikäiselle tehdään säästö- tai sijoitusvakuutus. Tämä johtuu holhoustoimilain 29 §:stä, jonka mukaan edunvalvoja ei voi tehdä testamenttia tai muuten edustaa päämiestään asiassa, joka on testamenttiin rinnastuvalla tavalla henkilökohtainen.

Esimerkki A, kuolinpesässä varoja enemmän kuin velkaa:

Maija (kuollut)
Laura, Lassi ja Leevi

Maijalla on kolme lasta Laura, Lassi ja Leevi. Maijalla on vakuutuksessaan edunsaajamääräyksenä kuolinpesä.

Maijan kuoltua 60 000 euron vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesälle. Maijan muu omaisuus koostuu asunnosta (100 000 euroa) ja pankkitilistä (2 000 euroa). Maijalla on asuntolainaa 50 000 euroa. Perukirjassa Maijan kuolinpesän varat ja velat todetaan seuraavasti:

Varat	vakuutuskorvaus	60 000 euroa
	asunto	100 000 euroa
	pankkitili	2 000 euroa
yhteensä		162 000 euroa

Velat   asuntolaina   50 000 euroa

Varat – velat = 162 000 euroa – 50 000 euroa = 112 000 euroa

Perinnönjaossa Maijan lapset saavat kukin kolmasosan nettovaroista eli 37 333 euroa. Perintöosuus koostuu 20 000 euroa vakuutuskorvauksesta ja 17 333 euroa muusta omaisuudesta.

Esimerkki B, kuolinpesä ylivelkainen:

Maija (kuollut)
Laura, Lassi ja Leevi

Maijalla on kolme lasta Laura, Lassi ja Leevi. Maijalla on vakuutuksessaan edunsaajamääräyksenä kuolinpesä.

Maijan kuoltua 30 000 euron vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesälle. Maijan muu omaisuus koostuu vähäarvoisesta irtaimistosta ja pankkitilistä (2 000 euroa). Maijalla on pankkilainaa 50 000 euroa. Perukirjassa Maijan kuolinpesän varat ja velat todetaan seuraavasti:

Varat	vakuutuskorvaus	30 000 euroa
	irtaimisto	500 euroa
	pankkitili	2 000 euroa
<hr/>		
yhteensä		32 000 euroa

Velat	pankkilaina	50 000 euroa
-------	-------------	--------------

Varat – velat = 32 500 euroa – 50 000 euroa = - 17 500 euroa

Koska kuolinpesä on ylivelkainen, menee vakuutuskorvaus kokonaisuudessaan kuolinpesän velkojen maksuun. Maijan lapset eivät siis saa kuolinpesästä mitään.

Mikäli em. esimerkissä B edunsaajamääräyksenä olisi ollut esim. omaiset, olisivat Maijan lapset saaneet vakuutuskorvauksena kukin 10 000 euroa. Velkojen kattamiseksi kuolinpesässä olisi tällöin ollut omaisuutta vain 2 500 euroa. Jos kuolinpesässä on siis enemmän velkaa kuin varoja, voi koko kuolinpesälle maksettava vakuutuskorvaus mennä velkojen maksuun eivätkä perilliset saa mitään.

4.7 Nimeltä mainittu edunsaaja

Edunsaaja voidaan yksilöidä henkilönimen ja henkilötunnuksen perusteella. Henkilötunnus ei ole välttämätön, mutta sen käyttäminen on edunsaajan oikeusturvan kannalta toivottavaa. Näin voidaan välttää mahdollinen sekaannus muiden saman nimisten henkilöiden välillä.

Nimen käyttäminen saattaa joissain tilanteissa aiheuttaa ongelmia. Jos vakuutuksenottaja haluaa vakuutuskorvauksen maksettavaksi lapsilleen ja yksilöi lapsensa edunsaajaksi nimeltä mainiten ja vakuutuksenottajalle myöhemmin

syntyy uusi lapsi, ei viimeksi syntyneellä lapsella ole oikeutta saada osaansa vakuutuskorvauksesta. Erityistä edunsaajamääräystä ei voi tässä tapauksessa tulkinnalla oikaista. Mikäli vakuutuksenottajan tarkoituksena ei ole jättää ketään lapsista edunsaajapiirin ulkopuolelle, tulee edunsaajamääräykseksi valita lapset eikä nimettyjä edunsaajia. (Kangas 1995, 190.) Myös puolison nimeäminen voi olla ongelmallista, jos puolisoista otetaan ero, sillä nimeltä mainittu edunsaajamääräys ei raukea automaattisesti eron tullessa vireille. Tällaisen tapauksen varalta tulee edunsaajamääräykseksi valita puoliso.

Nimetylle henkilölle tehty edunsaajamääräys raukeaa, jos edunsaaja kuolee ennen vakuutustapahtumaa. Tällöin vakuutuskorvaus maksetaan vakuutetun kuolinpesälle. Edunsaajaksi nimetyn henkilön perillisillä ei ole oikeutta vakuutuskorvaukseen. Tällaisen tilanteen varalta on mahdollista käyttää ns. perättäistä eli toissijaista edunsaajamääräystä. Vakuutuksenottaja voi nimetä toissijaisen edunsaajan ensisaajan sijaantulijaksi.

Esimerkki perättäisestä eli toissijaisesta edunsaajamääräyksestä:

”Maija Virtanen (010203-0123). Jos hän on kuollut, Maija Virtasen rintaperilliset.”

Mikäli vakuutuksenottaja on nimennyt edunsaajiksi useita eri henkilöitä, jaetaan vakuutuskorvaus edunsaajien pääluvun mukaisesti, ellei vakuutuksenottaja ole toisin määrännyt.

Esimerkkejä nimeltä mainituista edunsaajamääräyksistä:

”Tupu, Hupu ja Lupu”

Vakuutuskorvaus jaetaan tasan edunsaajien kesken eli jokainen saa 1/3 vakuutuskorvauksesta. Mikäli Tupu on kuollut, tasaavat Hupu ja Lupu koko summan eli kumpikin saa 1/2 vakuutuskorvauksesta.

”Leenu 1/3, Liinu 1/3 ja Tiinu 1/3”

Vakuutuskorvaus jaetaan siten, että jokainen saa 1/3 vakuutuskorvauksesta. Mikäli Leenu on kuollut ennen vakuutustapahtumaa, maksetaan Leenun osuus eli 1/3 korvauksesta vakuutuksenottajan kuolinpesälle.

4.8 Poissaoleva ja tuntematon edunsaaja

Jos edunsaajan olinpaikkaa ei tiedetä vakuutetun kuollessa, ei edunsaajamääräys raukea. Jos ei ole tiedossa missä edunsaaja oleskelee, hänelle on määrättävä holhustoimilain nojalla edunvalvoja. Edunvalvoja voidaan myös määrätä henkilölle, joka on tuntematon. Tällainen tilanne voi olla esim. silloin kun vakuutetun kuoltua ei tiedetä ketkä ovat hänen perillisensä.

Poissaolevalle tai tuntemattomalle edunsaajalle määrätty edunvalvoja voi nostaa vakuutuskorvauksen ja hallita sitä päämiehensä lukuun. Edunvalvojalla on myös oikeus päämiehensä puolesta käyttää puhevaltaa sellaisessa oikeudenkäynnissä, jossa joku muu väittää itsellään olevan paremman oikeuden vakuutuskorvaukseen kuin edunvalvojan päämiehellä. (Kangas 1995, 425.)

4.9 Oikeushenkilö

Edunsaajaksi voidaan määrätä esim. avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, säätiö tai rekisteröity yhdistys. Tällöin yhteisöstä on käytettävä sitä nimeä, jolla yhteisö on rekisteröity. Nimen oikea muoto selviää Ay:n, Ky:n ja Oy:n osalta kaupparekisteristä, säätiön osalta säätiörekisteristä ja rekisteröidyn yhdistyksen osalta yhdistysrekisteristä.

5 EDUNSAAJAMÄÄRÄYKSEN TULKINTA

5.1. Yleistä

Edunsaajaa koskevia ongelmia syntyy joskus kuolemantapauksen perusteella maksettavien vakuutuskorvausten osalta. Ongelmia syntyy jos edunsaajamääräys on epäselvä, eikä vakuutuksenottaja ole enää selventämässä sitä. Joskus edunsaajamääräys voi olla ristiriidassa todellisen elämäntilanteen kanssa. Vakuutuslakia sisältävä tiettyjä edunsaajamääräyksiä koskevia tulkintanormeja, mutta niitä tulee käyttää vain toissijaisesti eli mikäli edunsaajamääräyksestä tai olosuhteista ei muuta johdu. (VakSopL 50 §.) Tulkintanormeja on käsitelty edellä kappaleessa 3. Vakuutuskorvaussääntöjen piiri. Vakuutuksenantajan on aina vähänkin tulkinnanvaraisissa edunsaajamääräyksissä selvitettävä oikea edunsaaja. Ellei vakuutuksenantaja ole menetellyt näin, se ei saa suoritukselleen maksusuoja.

5.2 Edunsaajamääräyksen raukeaminen

5.2.1 Nimeltä määrätyn edunsaajan kuolema

Edunsaajamääräys raukeaa, jos nimeltä mainittu edunsaaja kuolee ennen vakuutustapahtumaa. Kuolleen edunsaajan sijaan eivät tule siten esimerkiksi hänen lapsensa, ellei vakuutuksenottaja ole tätä nimenomaisesti määrännyt. Jos nimeltä mainittuja edunsaajia on useita, vakuutuskorvaus jaetaan näiden muiden elossa olevien edunsaajien kesken. Mikäli kuitenkin on ilmeistä, että vakuutuksenottajan tarkoituksena on ollut, että elossa olevat edunsaajat saavat vain alkuperäisen jakosuhteen mukaisen määräosan vakuutuskorvauksesta, kuuluu kuolleen edunsaajan osuus vakuutetun kuolinpesälle.

Esimerkkejä edunsaajamääräyksistä:

”Hannu ja Kerttu”

Jos Hannu on kuollut ennen vakuutettua, saa Kerttu koko vakuutuskorvauksen.

”Hannu ½ ja Kerttu ½”

Jos Hannu on kuollut ennen vakuutettua, kuuluu Hannun puoliosuus vakuutetun (ei Hannun) kuolinpesään.

5.2.2 Edunsaajamääräyksen mukaisia henkilöitä ei ole

Edunsaajamääräys raukeaa, jos vakuutustapahtuman sattuessa ei ole olemassa ketään sellaista henkilöä, joka täyttäisi edunsaajamääräyksen sisällön. Jos vakuutuksenottaja on esimerkiksi määrännyt edunsaajakseen puolisonsa, katsotaan edunsaajamääräyksen rauenneen, mikäli puolisoiden avioero on ollut kuoleman sattuessa vireillä. Vakuutuskorvaus kuuluu tällöin vakuutetun kuolinpesään ja se jaetaan kuolinpesästä perintökaaren mukaan samalla tavalla kuin vakuutetun muukin omaisuus.

5.2.3 Edunsaaja on itse aiheuttanut vakuutustapahtuman

Jos edunsaaja on itse tahallisesti aiheuttanut vakuutustapahtuman, vakuutuksenantaja on häneen nähden vastuusta vapaa. Jos edunsaaja on aiheuttanut vakuutustapahtuman törkeästä huolimattomuudesta tai jos hän on ollut sellaisessa iässä tai mielentilassa, ettei häntä olisi voitu tuomita rangaistukseen rikoksesta, hän voi saada vakuutuskorvauksen tai osan siitä ainoastaan, jos se katsotaan kohtuulliseksi ottaen huomioon ne olosuhteet, joissa vakuutustapahtuma on aiheutettu. (VakSopL 4:29.)

5.3 Vakuutuskorvauksesta luopuminen

5.3.1 Yleistä

Edunsaaja voi pätevästi luopua vakuutuskorvauksestaan. Tällöin toimitaan kuten edunsaaja olisi kuollut. Perillisenä oleva edunsaaja voi luopua erikseen perinnöstä, testamentista tai vakuutuskorvauksesta. Jos vakuutuskorvaus on maksettu kuolinpesälle, on vakuutuskorvaus jäämistöön kuuluvaa varallisuutta eikä perillinen voi tässä tilanteessa luopua vakuutuskorvauksesta tehokkaasti luopumatta itse perinnöstä. Vakuutuskorvauksesta voi luopua myös osittain. Jos vakuutuksenottaja on ottanut useita vakuutuksia ja määrännyt samat edunsaajat eri vakuutuksiin, niitä pidetään erillisinä ja edunsaaja voi luopua yhdestä vakuutuskorvauksesta ja ottaa vastaan toisen. Edunsaajan sijaantulijat määräytyvät eri tavoin erilaisten edunsaajamääräysten perusteella. (Aarnio 2007, luentomateriaali 17.4.2007.)

5.3.2 Edunsaajamääräyksessä toissijaismääräys

Jos vakuutuksenottaja on käyttänyt edunsaajamääräyksessä toissijaismääräystä, ovat sijaantulijat tämän mukaiset.

Esimerkki toissijaismääräyksestä:

”Ensisijainen edunsaaja Hannu, toissijaiset edunsaajat Kerttu ja Maija, kolmassijaiset edunsaajat Laura, Lassi ja Leevi.”

Jos Hannu luopuu vakuutuskorvauksestaan tehokkaasti, jakautuu vakuutuskorvaus $\frac{1}{2}$ Kertulle ja $\frac{1}{2}$ Maijalle.

Jos Hannu, Kerttu ja Maija luopuvat vakuutuskorvauksesta tehokkaasti, jakautuu vakuutuskorvaus $\frac{1}{3}$ Lauralle, $\frac{1}{3}$ Lassille ja $\frac{1}{3}$ Leeville.

5.3.3 Edunsaajamääräys nimetty edunsaaja

Jos edunsaajana on nimeltä mainittu ja hän luopuu vakuutuskorvauksesta tehokkaasti, suoritetaan vakuutuskorvaus vakuutetun kuolinpesälle. Jos edunsaajia on useampi nimeltä mainittu ja yksi heistä luopuu vakuutuskorvauksesta tehokkaasti, suoritetaan vakuutuskorvaus tasan muiden nimeltä mainittujen edunsaajien kesken. Jos edunsaajia on useampi nimeltä mainittu ja jokaiselle on määrätty tietty osuus vakuutuskorvauksesta ja yksi heistä luopuu vakuutuskorvauksesta tehokkaasti, suoritetaan hänen osuutensa vakuutetun kuolinpesälle ja muut edunsaajat saavat edunsaajamääräyksessä mainitun osansa.

5.3.4 Edunsaajamääräys omaiset

Jos edunsaajana on omaiset, konkretisoituu edunsaajien henkilöpiiri kuolinhetken tilanteen mukaan.

Esimerkki edunsaajamääräyksenä omaiset:

Hannu (kuollut)   Kerttu
Laura, Lassi ja Leevi (luopuu vakuutuskorvauksesta)
   Maija ja Matti

Hannulla on puoliso Kerttu ja heillä on kolme lasta Laura, Lassi ja Leevi. Leevillä on kaksi lasta Maija ja Matti.

Vakuutuskorvauksesta $\frac{1}{2}$ maksetaan leskelle eli Kertulle. Toinen puoliosuus jaetaan lasten eli Lauran, Lassin ja Leevin kesken. Jos Leevi on luopunut tehokkaasti vakuutuskorvauksesta, tulevat hänen sijaansa hänen lapsensa eli Maija ja Matti, joille maksetaan Leevin osuus vakuutuskorvauksesta.

5.4. Erityisiä mainintoja edunsaajamääräyksessä

5.4.1 Ennakkoperinnöstä

Vakuutusnottajan halutessa suosia jotain perillistään, voi hän edunsaajamääräykseen liittää määräyksen siitä, ettei vakuutussummaa ole pidettävä saajansa ennakkoperintönä.

Esimerkki määräyksestä:

”Edunsaajamääräys, vakuutus nro 1234-5. Säästösumman edunsaaja on tyttärenti Tiina Tomera (010203-1234). Maksettava säästösumma ei ole Tiina Tomeran ennakkoperintöä. Kuolintapaussumman edunsaajana ovat omaiset.”

5.4.2 Avio-oikeudesta

Vakuutusnottajan halutessa sulkea pois edunsaajan puolison avio-oikeus, voi hän tehdä siitä määräyksen edunsaajamääräykseen. Määräys on allekirjoitettava, päivättävä ja siihen tulee ottaa kaksi jäävitöntä todistajaa, muuten määräys ei ole pätevä. Vakuutusyhtiö ei säilytä tällaista määräystä, vaan vakuutusnottajan tulee säilyttää sitä esimerkiksi testamentin yhteydessä tai antaa edunsaajalle säilytettäväksi.

Esimerkki määräyksestä:

”Säästö- ja kuolintapaussumman edunsaaja on Tiina Tomera. Edunsaajan aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta vakuutukseen eikä vakuutuksen perusteella edunsaajalle maksettavaan vakuutussummaan eikä siihen varallisuuteen, joka on tullut vakuutuksesta saadun varallisuuden sijaan. Avio-oikeutta ei ole myöskään siihen tuottoon, joka on kertynyt edellä mainitusta varallisuudesta.”

5.4.3 Edunvalvojan sijaisesta

Avioeron yhteydessä lapsi määrätään yleensä vanhempiensa yhteishuoltoon. Tällöin molemmat vanhemmat ovat lapsen edunvalvojia, vaikka lapsi asuisikin vain toisen vanhemman luona. Jos toisella vanhemmalla on henkivakuutus ja hänen lapsensa on edunsaajana, on lapsen toisella vanhemmalla oikeus lapsensa edunvalvojana hoitaa vakuutuksen perusteella lapselle maksettua vakuutuskorvausta, mikäli lapsi on ollut vakuutuksen ottaneen vanhemman kuollessa alaikäinen. Jos vakuutusnottaja haluaa, ettei toinen vanhempi ole

edunvalvojana lapselle tämän vakuutuksen perusteella saamiin varoihin, voi hän tehdä tästä määräyksen edunsaajamääräykseen.

Esimerkki määräyksestä:

”Mikäli Tiina Tomera on alaikäinen vakuutustapahtuman sattuessa, toivon, että Turusta oleva Matti Malli määrätään Tiina Tomeran edunvalvojan sijaiseksi hoitamaan tämän vakuutuksen perusteella saamiaan varoja siihen asti, kunnes Tiina Tomera on täysi-ikäinen.”

Matti Mallin on hyvä etukäteen tietää määräyksestä, sillä silloin hän osaa ottaa yhteyttä paikalliseen maistraattiin heti vakuutustapahtuman satuttua. Kyse on kuitenkin vain toivomuksesta, sillä mikäli Matti Malli ei ole maistraatin mielestä sovelias tehtävään, ei häntä määrätä edunvalvojan sijaiseksi määräyksestä huolimatta. Vakuutuksenottajalla on tässäkin tapauksessa mahdollisuus tehdä toissijaismääräys eli ellei maistraatti hyväksy Matti Mallia edunvalvojan sijaiseksi, tulee se olemaan esimerkiksi Maija Malli.

5.4.4 Tarkoitemääräys

Vakuutuksenottajalla on oikeus liittää edunsaajamääräykseen ehto mihin tarkoitukseen edunsaajan on vakuutuskorvaus käytettävä. Yksi tyypillinen vakuutus, jossa käytetään tarkoitemääräystä on lainaturvavakuutus. Tässä vakuutuksessa on vakuutuksenottaja ottanut lainaturvavakuutuksen siltä varalta, ettei hän kykene maksamaan lainaansa velkojalle takaisin. Tavallisesti tällainen lainaturvavakuutus pantataan velkojalle. Näin velkoja voi olla varma, että jos vakuutuksenottaja ei kykene maksamaan lainaansa takaisin, saa velkoja vakuutusyhtiöltä vakuutuskorvauksen, jolla se voi kuitata lainaa. (Kokko 2006, 9-11.) (Ranta-aho 2006, F2-F3.)

Seuraavassa varsin erikoinen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu lainaturvavakuutuksesta, joka vaikuttaa olennasesti perintöveron suuruuteen.

Oikeustapaus 1. KHO 2007:82

X:n ja Y:n poika A oli ottanut pankista lainaa ensiasunnon hankintaa varten. A:lla oli vakuutusyhtiön myöntämä Pitkäaikaisen Luoton Takaisinmaksuturva –niminen henkilövakuutus mainitulle luotolleen. Takaisinmaksuturva sisälsi turvan muun muassa A:n kuoleman varalta.

Kuolemantapauksessa edunsaajina olivat hänen omaisensa. Vakuutusyhtiön luoton takaisinmaksuturvan edunsaajamääräykseen liittyi tarkoitemääräys, jonka mukaan kuolemantapauskorvaus oli käytettävä vakuutussopimuksessa mainitun luoton pääoman, korkojen, viivästyskorkojen ja velan yleisten ehtojen mukaisten kulujen ja muiden lainaan liittyvien pankin saamisten maksamiseksi. A oli sitoutunut siihen, että kaikki vakuutuksen perusteella maksettavat korvaukset käytettiin luottosopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen. Hän oli myös pantannut henkivakuutuskorvauksen pankille. Edellä mainitun mukaan tarkoitemääräyksen ja panttauksen johdosta kuolemantapauskorvauksesta maksetaan ne pankin saatavat, jotka perustuvat vakuutetun pankin kanssa tekemään luottosopimukseen. A oli kuollut 13.1.2004. Pankin mukaan A:n luottoa on ollut maksamatta välittömästi ennen kuolemaa 50 268,80 euroa. A:n jälkeen laaditussa perukirjassa mainittu luotto sisältyi velkoihin. Kysymyksessä olevan takaisinmaksuturvavakuutuksen nojalla kuolemantapaussummana oli 5.5.2004 maksettu pankille jäljellä oleva lainasaldo 50 268,80 euroa.

Verotoimiston toimittaman perintöverotuksen mukaan pesän säästö ja perintöosuudet ovat jääneet alle verotettavan määrän, eikä jäämistöstä määrätty maksettavaksi perintöveroa. Verotoimisto on 4.8.2004 tehnyt veronoikasan verovelvollisen vahingoksi sekä poistanut pesän veloista vakuutusyhtiön maksaman lainan 50 268,80 euroa.

Verotuksen oikaisulautakunta hylkäsi pääöksellään X:n ja Y:n vaatimuksen perintöverotustensa oikaisemisesta siten, että A:n kuolinpesän velkana otetaan huomioon pankin luotto kokonaisuudessaan. Perusteluinaan verotuksen oikaisulautakunta on todennut seuraavaa. A on ottanut vuonna 2003 pankista lainaa ensiasunnon hankintaa varten. A:lla oli vakuutusyhtiön takaisinmaksuturvavakuutus pankista olevalle luotolleen. Takaisinmaksuturva sisältää turvan vakuutetun kuoleman tai tapaturmaisen pysyvän haitan, työttömyyden ynnä muun sellaisen haitan varalta. Kuolemantapauksessa edunsaajina ovat omaiset tai vakuutuksenottajan erikseen ilmoittama henkilö.

Vakuutusyhtiön luoton takaisinmaksuturvan edunsaajamääräykseen liittyi tarkoitemääräys, jonka mukaan kuolemantapauskorvaus on käytettävä vakuutussopimuksessa mainitun luoton pääoman ja lainakorkojen suoritukseksi. Edunsaajilla on oikeus korvaukseen vasta tarkoitemääräyksen täyttämisen jälkeen mahdollisesti jäävään osaan korvauksesta. X:n ja Y:n tapauksessa korvauksen suuruus on ollut luoton maksamatta oleva pääoma alkuperäisen maksusuunnitelman mukaan eli 50 268,80 euroa. Pankin antaman ilmoituksen mukaan korvaus on käytetty kyseisen lainan maksuun.

Omaisten ollessa edunsaajina vakuutuskorvausta ei lueta pesän varoihin eikä velkapääomaa vastaavasti voida lukea pesän velkoihin, koska maksu ei tosiasiallisesti ole tapahtunut pesän varoista vaan vakuutuskorvauksella.

X ja Y ovat valituksessaan hallinto-oikeudelle vaatineet, että verotuksen oikaisulautakunnan päätös kumotaan ja X:lle ja Y:lle määrättyä

perintöveroa alennetaan siten, että A:n kuolinpesän velkoina otetaan huomioon pankin luotto kokonaisuudessaan.

Hallinto-oikeus on hyväksynyt X:n ja Y:n valituksen ja kumonnut verotuksen oikaisulautakunnan päätöksen. Perusteluinaan hallinto-oikeus on todennut seuraavaa. A on nostanut pankista luoton ensiasunnon hankkimista varten. A on hankkinut pankista henkivakuutuksen, jonka edunsaajiksi hän on nimennyt omaiset. A on samalla pantannut pankille kaikki kyseessä olevaan vakuutusyhtiön myöntämän Pitkäaikaisen luoton takaisinmaksuturvaksi –nimettyyn henkivakuutukseen perustuvat oikeudet ja saatavat nostamansa luoton vakuudeksi.

Perintöveron perusteena on se arvo, mikä omaisuudella oli perinnönjättäjän kuolinhetkellä. Kuolinpesän omaisuuden arvosta saadaan vähentää muun ohella vainajan velat.

A on ottanut luotolle henkivakuutuksen muodossa myönnetyn takaisinmaksuturvan. Kyseessä on lainan vakuusjärjestely. Laina on ollut olemassa perinnönjättäjän kuolinhetkellä ja se on tullut siksi merkitä perukirjaan täysimääräisenä. Sillä seikalla miten, milloin tai kenen toimesta luoton pääoma korkoineen ja kuluineen on kuolintapauksen jälkeen maksettu takaisin pankille, ei ole merkitystä perinnönjättäjän perintöverotusta toimitettaessa.

Käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa:

Veroasiamies on pyytänyt lupaa valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä ja valituksessaan vaatinut, että hallinto-oikeuden päätös kumotaan ja verotuksen oikaisulautakunnan päätös saatetaan voimaan.

X ja Y ovat antaneet vastineen.

Veroasiamies on antanut vastaselityksen.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu:

Korkein hallinto-oikeus on myöntänyt valitusluvan ja tutkinut asian.

A oli ottanut pankista lainaa ensiasunnon hankintaa varten. Hänellä oli vakuutusyhtiön myöntämä Pitkäaikaisen Luoton Takaisinmaksuturva –niminen henkilövakuutus mainitulle luotolleen. Takaisinmaksuturva sisälsi turvan muun muassa A:n kuoleman varalta. Kuolemantapauksessa edunsaajina olivat A:n omaiset. Vakuutusyhtiön luoton takaisinmaksuturvan edunsaajamääräykseen liittyi tarkoittemääräys, jonka mukaan kuolemantapauskorvaus oli käytettävä vakuutusopimuksessa mainitun luoton pääoman, korkojen, viivästyskorkojen ja velan yleisten ehtojen mukaisten kulujen ja muiden lainaan liittyvien pankin saamisten maksamiseksi. A oli sitoutunut siihen, että kaikki vakuutuksen perusteella maksettavat korvaukset käytettiin luottosopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen. Hän oli myös pantannut henkivakuutuskorvauksen pankille. Edellä mainitun tarkoittemääräyksen ja panttauksen johdosta kuolemantapauskorvaukses-

ta maksetaan ne pankin saatavat, jotka perustuvat vakuutetun pankin kanssa tekemään luottosopimukseen.

A oli kuollut 13.1.2004. Pankin mukaan A:n luottoa on ollut maksamatta välittömästi ennen kuolemaa 50 268,80 euroa. Kysymyksessä olevan takaisinmaksuturvan nojalla kuolemantapaussummana oli 5.5.2004 maksettu pankille jäljellä oleva lainasaldo 50 268,80 euroa.

Vakuutusopimuslain 47 §:n mukaan vakuutuksenottajalla on oikeus määrätä henkilö, jolla vakuutuksenottajan tai vakuutetun sijasta on oikeus henkilövakuutuksesta suoritettavaan vakuutuskorvaukseen (edunsaaja). Jos edunsaajamääräys on voimassa, ei vakuutetun kuoleman johdosta suoritettava vakuutuskorvaus kuulu vakuutetun kuolinpesään.

A:n ottamassa takaisinmaksuturvassa edunsaajina ovat olleet omaiset ja A:n kuollessa tämä edunsaajamääräys on ollut voimassa. Näin ollen A:n kuoleman johdosta takaisinmaksuturvan nojalla suoritettu kuolemantapauskorvaus, joka on käytetty vakuutusopimuksessa mainitun luoton maksamattoman pääoman suorituksiksi pankille, ei kuulu A:n kuolinpesään. Tästä seuraa, ettei myöskään mainittua luottoa, joka on suoritettu vakuutuskorvauksella eli kuolinpesään kuulumattomilla varoilla, voida ottaa huomioon perintöverotuksessa perintö- ja lahjaverolain 9 §:ssä tarkoitettuna perinnönjättäjän velkana. Tämän vuoksi korkein hallinto-oikeus kumoaa hallinto-oikeuden päätöksen ja saattaa verotuksen oikaisulautakunnan päätöksen lopputuloksen voimaan.

Vakuutuksenottajalla on myös oikeus määrätä edunsaajan oikeus vakuutuskorvaukseen päättymään tiettyyn ikään. Tämä on yleistä esimerkiksi työntekijäin ryhmähenkivakuutuksissa, joissa työnantaja määrää oikeuden päättymään työntekijän täytettyä määrätyn iän.

5.5 Vakuutuksenottajan testamentti ja edunsaajamääräys

Testamentilla ei voi määrätä vakuutuksen edunsaajasta. Sillä ei myöskään voi muuttaa tai peruuttaa edunsaajamääräystä. Poikkeuksena on tilanne, jossa vakuutettu elinaikanaan toimittaa testamentistaan jäljennöksen vakuutuksenantajalle ja pyytää merkitsemään edunsaajan testamentin mukaisesti. Tämä siis edellyttää edunsaajamääräyksen muotovaatimusten noudattamista eli ilmoituksen tulee olla kirjallinen sekä ilmoitus on toimitettava vakuutuksenantajan tietoon ennen vakuutustapahtumaa.

Testamentilla ei ole merkitystä vakuutuskorvauksen jakautumisessa, jos vakuutuksen edunsaajamääräys on voimassa vakuutetun kuollessa. Vakuutuskorvaus maksetaan vakuutetun kuoleman jälkeen vakuutusopimuslain

määrittämällä tavalla, vaikka vakuutuksenottaja olisi testamentissaan selvästi ilmaissut tahtonaan, että vakuutuskorvaus on maksettava eri tavalla. Jos vakuutuksenottaja haluaa, että vakuutuskorvaus jakautuu testamentin mukaan, määrätään edunsaajaksi kuolinpesä. Tällöin edunsaajamääräystä ei tarvitse muuttaa, vaikka testamenttia muutettaisiinkin. Ehdoton pääsääntö on, että testamentilla ei voi muuttaa aiempaa edunsaajamääräystä. Tästä on kuitenkin olemassa poikkeus.

Oikeustapaus 2. KKO 2004:40

Vakuutettu oli tehnyt vakuutuksenantajan kanssa säästöhenkivakuutuksen, jossa edunsaajiksi oli määrätty omaiset. Vakuutettu oli sijoittanut vakuutukseen rahaa kolmessa eri erässä.

Vakuutettu oli tämän jälkeen tehnyt testamentin, jossa hän oli määrännyt kaiken omaisuutensa avopuolisolleen ja määrännyt erään asianajajan testamentin toimeenpanijaksi ja pesänselvittäjäksi.

Näiden oikeustoimien jälkeen vakuutettu kuoli naimattomana ja lapsettomana. Hänen perillisiään olivat hänen seitsemän sisarustaan.

Avopuoliso nosti kanteen Kuopion käräjäoikeudessa vakuutetun sisaruksia vastaan ja vaati vakuutuskorvausta itselleen.

Kuopion käräjäoikeuden tuomio

Käräjäoikeus kuuli todistajina vakuutetun henkilökohtaista pankkineuvojaa, joka oli keskustellut vakuutetun kanssa ensimmäistä erää maksettaessa sekä toista pankkineuvojaa, joka oli keskustellut vakuutetun kanssa kahta seuraavaa erää maksettaessa. Vakuutettu oli mieltänyt säästöhenkivakuutuksen korkosijoitukseksi, koska vakuutus oli siinä vain lisänä muun muassa paremman kokotuoton saamiseksi. Vakuutettu ei ollut liittänyt siihen henkivakuutusta, jolloin sijoituksen tuotto oli noussut henkivakuutusmaksun jäädessä pois. Keskusteluissa ei ollut puhetta testamentista eikä testamentin merkityksestä edunsaajan vaihtamiseen. Vakuutettu ei myöskään ollut ottanut kantaa siihen, kenelle vakuutussumma maksettaisiin, mikäli hän kuolisi ennen säästösumman nostamista.

Vakuutetun säästöhenkivakuutuksessa oli edunsaajiksi määrätty omaiset, mikä vakuutuslainsäädännön 50 §:n tulkintasäännön mukaan tarkoitti hänen sisaruksiaan.

Jutussa oli selvitetty, että vakuutettu oli mieltänyt säästöhenkivakuutuksen talletukseen rinnastettavaksi hyvätuottoiseksi sijoitukseksi eikä niinkään henkivakuutukseksi. Vakuutettu oli usein

ilmaissut haluavansa jättää kaiken omaisuutensa avopuolisolleen eikä sukulaisilleen mitään. Vakuutettu oli myös usein ilmaissut haluavansa avioitua avopuolionsa kanssa. Näin ollen säästöhenkivakuutuskorvauksen meneminen sukulaisille olisi vakuutetun tahdon vastaista. Sillä seikalla, että säästöhenkivakuutukseen talletetut varat olivat lähtöisin sukutilan metsistä, ei ollut näytetty olleen vaikutusta vakuutetun tahtoon siitä, että hän oli halunnut kaiken omaisuutensa, myös vakuutuskorvauksen menevän kuolemansa jälkeen avopuolisolleen. Sen vuoksi vakuutetun testamenttia oli tulkittava olosuhteet huomioon ottaen siten, että hän oli yleistestamentillaan muuttanut edunsaajamääräystä ja määrännyt myös säästöhenkivakuutuskorvauksen avopuolisolleen.

Näillä perusteilla käräjäoikeus vahvisti, että kanteessa tarkoitetun henkivakuutuksen edunsaajamääräys omaiset tarkoitti avopuolisoa ja että tämä oli oikeutettu nostamaan vakuutusyhtiöltä henkivakuutuksen kuolemantapaussumman.

Vakuutetun sisarukset valittivat Itä-Suomen hovioikeuteen. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomion lopputulosta.

Vakuutetun sisarukset pyysivät valituslupaa Korkeimpaan oikeuteen ja se myönnettiin heille. He vaativat valituksessaan hovioikeuden ja käräjäoikeuden tuomioiden kumoamista ja kanteen hylkäämistä.

Avopuoliso vastasi valitukseen ja vaati sen hylkäämistä.

Korkeimmassa oikeudessa toimitettiin suullinen valmistelu ja suullinen käsittely.

Korkein oikeus totesi, että todetut yleiset lähtökohdat huomioon ottaen on perusteltua katsoa, että kysymyksessä on vakuutussopimuslaissa tarkoitettu henkilövakuutus. Sopimukseen sovelletaan siten vakuutussopimuslakia.

Edunsaajamääräyksen tulkinnasta Korkein oikeus totesi seuraavaa. Vakuutussopimuslain mukaan siinä tapauksessa, että edunsaajaksi on määrätty vakuutuksenottajan omaiset, on määräys voimassa vakuutuksenottajan puolison ja perintökaaressa tarkoitettujen perillisten hyväksi. Tämä tulkintasääntö on kuitenkin toissijainen, sillä tulkintasääntöä on noudatettava vain, jos määräyksestä tai oloshteista ei muuta seuraa. Edunsaajamääräystä on ensisijaisesti tulkittava siten, että lopputuloksen voidaan olettaa vastaavan määräyksen antajan tahtoa.

Olosuhteita kokonaisuudessaan arvioidessaan Korkein oikeus katsoo selvitettyksi, että vakuutettu on tarkoittanut määrätä kysymyksessä olevan vakuutussopimuksen edunsaajaksi avopuolison. Näin ollen vakuutussopimuslain mukainen edunsaajamääräyksen tulkinta syrjäytyy ja määräys on voimassa avopuolison hyväksi.

Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden tuomion lopputulosta.

5.6 Edunsaajamääräys ja lakiosa

Henkivakuutuksen ottajalla on oikeus valita vakuutuksen edunsaajaksi kenet hän haluaa. Rintaperillisen lakiosaa koskevilla säännöksillä ei ole vaikutusta vakuutuksenottajan määräysvaltaan. Poikkeustapauksissa voidaan kuitenkin henkivakuutusmaksut ottaa huomioon perillisen perintöosuuden suuruutta määriteltäessä.

Pääsääntönä voidaan pitää ettei henkivakuutuksen kuolintapauskorvaus, jossa edunsaaja on määrätty, kuulu jäämistöön ja on siten rintaperillisen lakiosasuojan ulkopuolella. Tästä pääsäännöstä poiketen, säädetään kuitenkin perintökaaren 7 luvun 4 pykälässä, että jos perittävä on kuolemansa varalta ottamassaan henkivakuutuksessa määrännyt kolmannen henkilön edunsaajaksi, on perittävän suorittamat vakuutusmaksut perintöosaa määrättäessä luettava pesän varojen lisäykseksi, jos maksut eivät ole olleet kohtuullisessa suhteessa perittävän oloihin ja varoihin nähden. Tätä säännöstä voidaan soveltaa lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa perittävä on käyttänyt oleellisen suuren kertamaksuisen henkivakuutuksen maksamiseen merkittävän osan varoistaan.

Kuolintapauskorvauksen suuruus vainajan kuolinhetkisiin varoihin nähden ei siis pelkästään tarkoita sitä, että vakuutusmaksu pitäisi lukea jäämistöön, vaan ratkaisevaa on vakuutusmaksun suuruus suhteessa vakuutuksenottajan varallisuuteen vakuutuksenottohetkellä. Edellytyksenä ylisuurten vakuutusmaksujen lukemiseen edellä mainitulla tavalla pesän varojen lisäykseksi, on lakiosaperillisen sitä nimenomaisesti vaadittava. On muistettava, että edellä maintun säännöksen perusteella mahdollisesti tehtävä lisäys on laskennallinen eikä se vaikuta henkivakuutuksen edunsaajan oikeuteen nostaa vakuutuskorvaus. (Aulanko 2008, 45.)

5.7 Vakuutuskorvauksen hakeminen

5.7.1 Määräajat

Edunsaajan on esitettävä vakuutuksenantajalle korvausvaatimus yhden vuoden kuluessa siitä, kun edunsaaja on saanut tietää mahdollisuudestaan saada vakuutuskorvaus ja joka tapauksessa kymmenen vuoden kuluessa vakuutustapahtuman sattumisesta. Yhden vuoden vanhentumisaikaa sovelletaan

vain silloin kun edunsaaja on ollut tietoinen vakuutuksenottajan kuolemasta sekä hänen hyväkseen tehdystä edunsaajamääräyksestä. Jos siis edunsaaja on ollut tietoinen vakuutuksenottajan kuolemasta, mutta ei ole tiennyt olevansa edunsaaja, yhden vuoden vanhentumisaika alkaa kulumaan vasta siitä, kun edunsaaja on saanut tiedon edunsaajamääräyksestä. Kymmenen vuoden vanhentumisaika luetaan vakuutustapahtumasta eli vakuutuksenottajan kuolemasta. Se kuuluu myös edunsaajan vahingoksi. Jos siis edunsaaja saa tietää vakuutuksen edunsaajamääräyksestä vain vähän ennen yleisen vanhentumisaajan umpeutumista, hän ei voi vedota yhden vuoden erityisvanhentumisaikaa koskevaan säännökseen ja pätevästi vaatia vakuutuskorvausta pidemmän ajan kuin kymmenen vuoden kuluessa luettuna vakuutustapahtumasta. (Hoppu & Hemmo 2006, 301.)

Jos edunsaaja on tyytymätön vakuutuksenantajan tekemään korvauspäätökseen, on hänen nostettava kanne tuomioistuimessa kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän on saanut kirjallisesti tiedon korvauspäätöksestä ja tästä määräajasta. Moiteaika on poikkeuksellisen pitkä, koska vakuutuskorvausta koskevan asian käsittely vakuutuslautakunnassa ei katkaise moiteajan kulumista. Jos käsittelyaika vakuutuslautakunnassa venyy, voi se pahimmillaan aiheuttaa sen, että määräaika kanteen nostamiselle umpeutuu. (Kangas 1995, 318-319, 322.)

5.7.2 Muutoksenhakekeinot

Vakuutuksenantajalla on velvollisuus liittää korvauspäätökseen tieto oikeusturvakeinoista. Edunsaajan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän saa tiedon käytettävissään olevista muutoksenhakekeinoista. Muutoksenhakuohjauksesta tulee käydä ilmi muutoksenhakuinstanssi. Jos asia voidaan saattaa useamman kuin yhden viranomaisen käsiteltäväksi, siitä on otettava maininta korvauspäätökseen. Muutoksenhakuohjauksessa on myös oltava informaatiota siitä, millä tavalla ja missä ajassa asia on saatettava muutoksenhakuinstanssin käsiteltäväksi sekä tieto siitä, mitä näiden velvollisuuksien laiminlyönnistä seuraa. Vakuutusopimuslaissa on oikeudenkäyntiä koskevat menettelysäännökset, joita on noudatettava siinä tapauksessa, että edunsaajien välillä syntyy kiistaa vakuutuksenottajan antaman edunsaajamääräyksen tulkinnasta ja määräyksen pätevydestä.

Ensimmäisenä ratkaisuasteena kiistakysymyksen käsittelee useimmiten vakuutuslautakunta. Se suodattaa suurimman osan kiistanalaisista asioista pois varsinaisista tuomioistuimista. Vakuutuslautakunta antaa suosituksen riidanalaisessa tapauksessa siitä, miten asia tulisi ratkaista. Suurimmassa osassa vakuutuksenantajat noudattavat vakuutuslautakunnan antamia suosituksia. Vakuutuslautakunnan suositus ei estä asian saattamista yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta se on ajan mittaan näyttänyt muodostavan tehokkaan kynnyksen, jonka yli ei mielellään astuta. Todennäköisyys sille, että tuomioistuin päätyisi asiassa toiselle kannalle kuin vakuutuslautakunta, on vähäinen.

5.7.3 Vakuutuksenantajan maksusuoja

Edunsaajamääräyksen pätevydestä ja tulkinnasta voi joskus olla erimielisyyttä jo ennen vakuutuskorvauksen maksamista. Joskus voi esimerkiksi kaksi tai useampi henkilö esittää samaan edunsaajamääräykseen perustuvia vaatimuksia vakuutuksenantajaa kohtaan. Tässä tilanteessa on vakuutuksenantajalla mahdollisuus suorittaa tallettamislain nojalla vakuutuskorvaus ulosotonhaltijan huostaan ja siten vapautua suoritusvelvollisuudestaan. Vakuutuskorvauksen tallettamisesta on vakuutuksenantajan viipymättä ilmoitettava niille henkilöille, jotka ovat vaatineet itselleen vakuutuskorvausta edunsaajamääräyksen perusteella. Ulosotonhaltijalla on velvollisuus pitää vakuutuskorvaus huostassaan ja tallettaa se pankkiin korkoa kasvamaan niin pitkäksi aikaa, kunnes edunsaajamääräyksen tulkintaa koskeva asia on lainvoimaisesti ratkaistu. (Kangas 1995, 320-322.)

Joskus voi käydä niin, että vakuutuksenantaja maksaa korvauksen väärälle henkilölle. On tilanteita ettei vakuutuksenantaja voi edes aavistaa, että vakuutuskorvaukseen voisi olla oikeutettu joku muu kuin hakijaksi ilmoittautunut. Edunsaajamääräys voi olla tulkinnanvarainen tai vakuutukseen perustuvat oikeudet ovat voineet siirtyä toiselle henkilölle ilman, että vakuutuksenantaja on tullut tietämään asiasta. Jos vakuutuksenantajalla olisi velvollisuus selvittää vakuutuskorvauksen saaja ehdottoman oikein, muodostuisi korvauskäsittelystä mutkikas ja aikaa vievä. Tästä syystä on vakuutuslakia kirjaus säännös, jossa vakuutuksenantaja on turvattu moninkertaisia korvausvaatimuksia vastaan, jos se on menetellyt vakuutuskorvausta maksaessaan olosuhteiden vaatimaa

huolellisuutta noudattaen. Jos vakuutuksenantaja on ollut riittävän huolellinen, oikean vakuutuskorvauksen saajan asiana on vaatia suoritus itselleen väärältä saajalta. (Antila, Erwe, Lohi & Salminen 2005, 309.)

VKL 138/01

A:lla ja hänen aviopuolisollaan X:llä oli ns. pariturvana voimassa ollut henkivakuutus. Vakuutuksen edunsaajaksi oli määrätty omaiset. A ilmoitti vakuutusyhtiölle 12.9.1999 päivämällään kirjeellä x:n kuolleen 28.3.1999. Kirjeen liitteenä oli virkatodistus X:stä. Koska lapsia ei ollut, vakuutusyhtiö maksoi koko vakuutuskorvauksen A:lle 28.9.1999. Sitten kävi ilmi, että kirjeen lähettäessään A oli ollut vangittuna epäiltynä X:n tahallisesta surmaamisesta ampumalla. Hänet tuomittiin myöhemmin taposta. X:n omaiset vaativat vakuutuslain 29 §:ään vedoten vakuutuskorvausta itselleen katsoen, että vakuutusyhtiö oli maksanut sen väärälle henkilölle. Koska vakuutusyhtiö ei ollut vaatinut kuolintodistusta, se ei ole voinut olla varma, että kyseessä ei olisi henkirikos.

Vakuutuslautakunta ratkaisi asian vakuutuslain 71 §:n (maksu väärälle henkilölle) nojalla. Säännöksen mukaan vakuutuksenantajan katsotaankin täyttäneen velvollisuutensa, jos se on noudattanut olosuhteiden vaatimaa huolellisuutta. Vakuutuksenantajan korvauskäsittelyjärjestelmältä ei kuitenkaan voida edellyttää ehdotonta virheettömyyttä, koska se johtaisi korvausten maksun olennaiseen hidastumiseen.

Lautakunta totesi, että sen jälkeen kun henkivakuutus on ollut voimassa yli vuoden, vakuutetun kuoleman syyn tarkemmalla selvittämällä voi olla käytännössä merkitystä vakuutuksenantajan korvausvelvollisuuden kannalta vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa. Tämän vuoksi vakuutuksenantaja ei ole mainitussa tilanteessa velvollinen aina erikseen selvittämään vakuutetun kuolinsyytä, ellei korvaushakemukseen liittyvistä vakuutuksenantajan tietoon tulleista asianhaaroista ilmene tähän erityistä syytä. Ellei erityisiä syitä ole, vakuutuksenantajalle ei myöskään synny pelkästään vakuutuslain 29 §:n perusteella velvollisuutta ryhtyä aina kaikissa tapauksissa erikseen selvittämään, onko vakuutustapahtuma mahdollisesti ollut edunsaajan tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta aiheuttama. Kun A:n vakuutusyhtiölle lähettämästä kirjeestä tai muustakaan selvityksestä ei ilmennyt seikkoja, joiden perusteella vakuutusyhtiöllä olisi ollut syytä lähteä tarkemmin tutkimaan korvaushakemuksen perustetta ja X:n kuolinsyytä, yhtiön katsottiin noudattaneen olosuhteiden vaatimaa huolellisuutta sen maksaessa vakuutussumman A:lle. Tällaisessa tilanteessa jäi hakijoiden asiaksi niin halutessaan vaatia vakuutuskorvausta itselleen A:lta.

6 HENKIVAKUUTUSKORVAUKSEN VEROTUS

6.1 Pääomatulo- vai perintöverotus?

Vakuutuskorvaus, joka maksetaan vakuutetun kuoleman johdosta kertakorvauksena hänen lähiomaiselleen tai kuolinpesälleen, ei ole TVL 36 §:n 1 kohdan mukaan veronalaista tuloa. Säännös koskee sekä vakuutuskorvauksen pääomaa että sen tuottoa. Muille maksettu kuolintapauskorvaus on veronalaista pääomatuloa koko määrältään. Vakuutetun lähiomaiselle tai kuolinpesälle maksettavasta vakuutuskorvauksesta on kuitenkin suoritettava PerVL 7a §:n mukaan perintöveroa. Siltä osin kun vakuutuskorvaus on tuloverotuksessa veronalaista tuloa, on se perintöverosta vapaa. Tällä halutaan varmistaa vakuutuskorvauksen yhdenkertainen verotus joko tulo- tai perintöverotuksessa ja estää kahdenkertainen verotus. Jos vakuutuksen edunsaaja on TVL 36 §:n 1 kohdassa tarkoitettu lähiomainen tai kuolinpesä, kuuluu vakuutussuoritus PerVL:n soveltamisalan piiriin. Jos edunsaaja on joku muu, vakuutuskorvaus on saajansa pääomatuloa. (Räbinä 2006, 400.)

TVL 36 §:n mukaan vakuutetun lähiomaiseksi katsotaan vakuutetun puoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, ottolapsi, kasvattilapsi tai puolison lapsi. On huomattava, että esimerkiksi ottolapsen perillinen ja puolison lapsenlapsi eivät kuulu lain lähiomaispiiriin. Puolisolla tarkoitetaan myös avopuolisoa, jonka kanssa vakuutettu on elänyt avioliitonomaisissa olosuhteissa ja jonka kanssa vakuutettu on ollut aiemmin avioliitossa sekä avopuolisoa, jonka kanssa vakuutetulla on tai on ollut yhteinen lapsi. (Puronen 2005, 135.)

6.2 Edunsaajana vakuutetun lähiomainen

Jos edunsaaja on vakuutetun lähiomainen, kuuluu vakuutuskorvaus perintöverotuksen piiriin. Lähiomaisten saama vakuutuskorvaus on perintöverosta vapaa tiettyyn määrään saakka. Lesken verovapaa osuus on puolet vakuutuskorvauksesta ja aina vähintään 35 000 euroa. Muilla lähiomaisilla vakuutuskorvaus on verovapaa 35 000 euroon saakka. TVL 36 §:n mukainen avoleski ei kuitenkaan voi koskaan lukea hyväkseen edellä mainittua aviolesken oikeutta saada aina puolet korvauksesta verovapaasti, vaan aviolesken verovapaa osuus voi olla enintään 35 000 euroa.

Esimerkkejä edunsaajien (lähiomainen) verotuksesta:

Aviopuoliso, vakuutuskorvaus 90 000 euroa

-> Aviokeski saa verovapaasti puolet eli 45 000 euroa ja toisesta puolikkaasta hän maksaa perintöveroa.

Lapsenlapsi, vakuutuskorvaus 90 000 euroa

-> Lapsenlapsi saa verovapaasti 35 000 euroa ja loppuosasta eli 55 000 eurosta hän maksaa perintöveroa.

Avopuoliso, vakuutuskorvaus 90 000 euroa

-> Avopuoliso (edellyttäen, että puolisoilla on tai on ollut yhteinen lapsi tai että he ovat aiemmin olleet avioliitossa) saa verovapaasti 35 000 euroa ja loppuosasta eli 55 000 eurosta hän maksaa perintöveroa.

Verovapaata vakuutuskorvausta laskettaessa otetaan huomioon kaikki saman kuolemantapauksen perusteella maksetut vakuutuskorvaukset. Verovapaan osan saa vain yhden kerran. (Aarnio & Kangas 2000, 184-185.) Jos kuoleman perusteella maksettavat vakuutuskorvaukset jäävät enintään 35 000 euroon lähiomaisedunsaajaa kohti, on koko vakuutuskorvaus perintöverosta vapaata.

Esimerkki:

Vakuutetulla on ollut riskihenkivakuutus Vakuutusyhtiö A:ssa (200 000 euroa) sekä säästöhenkivakuutus Vakuutusyhtiö B:ssä (40 000 euroa). Lisäksi vakuutetun kuoleman jälkeen maksetaan lakisääteisen työntekijän ryhmähenkivakuutuksesta 30 000 euroa. Kaikkien vakuutusten edunsaajamääräyksenä on ”omaiset”. Vakuutettu oli kuollessaan naimisissa ja hänellä oli kolme lasta.

Vakuutuskorvaukset jakautuvat siten, että leski saa kaikista vakuutuskorvauksista puolet eli yhteensä 135 000 euroa. Tästä hän saa verovapaasti puolet eli 67 500 euroa. Kukin lapsi saa 45 000 euroa, josta jokaisen verovapaa osuus on 35 000 euroa.

Verovapaan osuuden ylittävä osa vakuutuskorvauksesta verotetaan perintöverotuksessa yhdessä kaiken muun sen perinnön kanssa, minkä edunsaaja saa vainajan jälkeen. Vakuutuskorvauksen lopullinen verotus määräytyy sen mukaan, kuinka paljon edunsaaja saa muuta perintöä vainajan jälkeen.

Edellä mainitut lähiomaiset kuuluvat I perintöveroluokkaan ja tässä veroluokassa perintöveroa peritään seuraavasti:

Verotettavan osuuden arvo euroa	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, euroa	Veroprosentti ylimenevästä osasta
20 000-40 000	100	10
40 000-60 000	2 100	13
60 000-	4 700	16

Vero lasketaan aina verotettavan omaisuuden arvosta. Henkivakuutuskorvausten kohdalla tämä tarkoittaa sitä euromäärää, jolla vapaaosa ylitetään.

Edellinen esimerkki jatkuu:

Jos vainajan netto-omaisuus (varat vähennettynä veloilla) on osituksen jälkeen 60 000 euroa, saa kukin lapsista perintönä 20 000 euroa. Perintöveroa laskettaessa vakuutuskorvausten verotettava osa lisätään tähän perintöön. Kutakin lasta verotetaan näin ollen 30 000 eurosta (10 000 euroa vakuutuksesta ja 20 000 euroa perintönä). Tästä maksetaan perintöveroa 1 100 euroa (100 euroa + $0,10 \times 10\,000$ euroa). Koska leski ei peri mitään, koostuu hänen perintöverotettava omaisuutensa pelkästään vakuutuskorvauksen verovapaan osuuden ylittävästä osasta. Lesken veronalainen osuus on siis 67 500 euroa ja perintövero tästä 5 900 euroa ($4\,700$ euroa + $0,16 \times 7\,500$ euroa).

6.3 Edunsaajana muu kuin vakuutetun lähiomainen

Jos edunsaajana on joku muu kuin vakuutetun lähiomainen, maksetaan vakuutuskorvauksesta pääomatuloveroa (28 % vuonna 2008). Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi vakuutetun sisarukset ja heidän jälkeläisensä. Vakuutuksenantaja pidättää pääomatuloveron ulosmaksun yhteydessä ja vakuutuskorvaus maksetaan edunsaajalle nettona.

Esimerkki edunsaajan vertuksesta:

Veljenpoika, vakuutuskorvaus 90 000 euroa
-> Veljenpoika maksaa koko vakuutuskorvauksesta pääomatuloveroa. Hän maksaa vakuutuskorvauksesta veroa 25 200 euroa ($0,28 \times 90\,000$ euroa).

6.4 Edunsaajana vakuutetun kuolinpesä

Jos kuolinpesä on määrätty edunsaajaksi tai jos edunsaajamääräys on rauennut, kuuluu vakuutuskorvaus vakuutetun kuolinpesään. Vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesälle verotta. Vakuutuskorvaus jaetaan kuolinpesästä perintökaaren mukaisessa järjestyksessä vakuutetun perillisille. Perilliset maksavat saamastaan vakuutuskorvauksesta perintöveroa. Veroprosentti määräytyy vakuutetun ja edunsaajan sukulaissuhteen sekä muun perinnön suuruuden perusteella.

Jos vakuutuskorvaus menee kuolinpesästä henkilölle, joka on ollut vakuutetun lähiomainen, on hänellä oikeus edellä mainittuun vapaaosaan samalla tavalla kuin mikäli hän olisi saanut vakuutuskorvauksen suoraan edunsaajamääräyksen nojalla. Lähiomaiset saavat aina hyväkseen 35 000 euron suuruisen verovapaan osuuden, vaikka vakuutuskorvaus ”kiertääkin” kuolinpesän kautta.

Jos leski saa vakuutuskorvauksen kuolinpesästä joko perillisenä tai testamentin perusteella, on lesken vapaaosa enintään 35 000 euroa. Lesken puolen määrän suuruista vapaaosaa koskeva sääntely ei siis sovellu tilanteisiin, joissa vakuutuskorvaus suoritetaan kuolinpesälle. Jos leski saa vakuutuskorvausta saman kuolintapauksen johdosta sekä edunsaajamääräyksen perusteella että perillisasemansa perusteella kuolinpesästä, leskellä on oikeus vain yhteen 35 000 euron vapaaosaan tai sitä suurempaan puoleen määrään edunsaajamääräyksen nojalla saadusta vakuutuskorvauksesta. (Räbinä 2006, 401.)

Jos vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesästä henkilölle, joka on perintökaaren mukainen lakimääräinen perillinen tai yleistestamentin saaja muttei ole vakuutetun lähiomainen, on kysymys mahdollisesta vapaaosasta tulkinnanvarainen. Nyktulkinnan mukaan (mm. Timo Räbinä) kuolinpesän osakkaat eli esimerkiksi vakuutetun sisaret voivat saada vakuutuksiin liittyvän perintöveroetuuden huolimatta siitä, että he eivät ole lain edellyttämiä vakuutetun lähiomaisia. Myös verotoimistot ovat viime aikoina omaksuneet tällaisen tulkinnan, mikä on useiden vakuutusyhtiöiden käsityksen mukaan kuitenkin lainvastainen. Kun edunsaajana on kuolinpesä, tulee perukirjassa kuitenkin aina vaatia verovapaata osuutta.

6.5 Edunsaajana oikeushenkilö

Vakuutuskorvaus on pääsääntöisesti yhtiömuotoisille yrityksille verollista elinkeinotuloa. On kuitenkin monia ns. yleishyödyllisiä yhteisöjä, jotka saavat lahjoitukset ja esimerkiksi vakuutuskorvaukset verotta. Tällainen yhteisö on esimerkiksi seurakunta, jonka ei tarvitse maksaa lahjoituksista ja vakuutuskorvauksista veroa.

6.6 Säästöhenkivakuutus perintöverosuunnittelussa

Perintöverosuunnittelun kannalta keskeistä on vakuutuskorvauksiin liittyvä vapaaosa. Perintöverosuunnittelussa kannattaa tehdä vertailua kuolintapaussumman ja tavallisen perinnön välillä.

Jos edunsaaja on vakuutetun lähiomainen, on omaisuuden siirtäminen vakuutuksen kautta verotuksellisesti usein edullisempaa kuin normaalina perintönä. Perintöveroasioita suunniteltaessa on huomioitava, että 35 000 euron suuruisen vapaaosan saa vain kerran kuolintapausta kohden. Tällöin on otettava huomioon vakuutetulla olevat mahdolliset muut henkivakuutukset kuten esimerkiksi ryhmähenkivakuutus ja lainaturvavakuutus.

Vakuutetun sisarukset ja heidän jälkeläisensä kuuluvat II veroluokkaan. Näille henkilöille vakuutus on verotuksellisesti tavallista perintöä edullisempi vasta, kun edunsaajalle tuleva perintöosuus on vähintään 113 250 euroa. Hyvä vaihtoehto verotuksellisesti on tällaisessa tapauksessa määrätä edunsaajaksi vakuutetun kuolinpesä, jolloin vakuutuskorvaus verotetaan joko kuolinpesän kautta perintönä tai jopa siten, että perilliset saavat lukea hyväkseen 35 000 euron vapaaosan huolimatta siitä, että he eivät ole vakuutetun lähiomaisia.

Edunsaajamääräyksen avulla 35 000 euron vapaaosaa voidaan joustavasti ”monistaa”. Seuraava korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu antaa lisää mahdollisuuksia perintöverosuunnittelulle. Oikein tapahtuneella vakuutuskorvauksesta luopumisella voidaan siirtää verovapaa 35 000 euron osa kaikille luopujan sijaan tuleville lähiomaisille. Jotta vakuutuskorvauksesta luopuminen olisi tehokas, luopumisesta tulee tehdä päätös mahdollisimman pikaisesti. (Räbinä 2007, luentomateriaali 17.4.2007.)

Oikeustapaus 3. KHO 2007:81

X:ltä, joka oli kuollut 31.7.2005, jäi oikeudenomistajina kaksi tyttäreltä, joista toinen on A. X:llä oli vakuutusyhtiössä henkivakuutus, jossa edunsaajina olivat ”omaiset”. Vakuutusyhtiön verovirastolle antaman ilmoituksen mukaan kuolintapaussumma oli 253 216,22 euroa. A:n luovuttua kolmen lapsensa B:n, C:n ja D:n hyväksi 126 608,10 euron osuudestaan henkivakuutuskorvaukseen veroviraston toimittamassa perintöverotuksessa mainittu osuus henkivakuutuskorvauksesta on jaettu verotettavaksi A:n edellä mainittujen kolmen lapsen kesken tasan ja kunkin 42 202,70 euron osuudesta on vähennetty korvauksen verovapaa osa 35 000 euroa.

Verotuksen oikaisulautakunta on hylännyt veroasiamiehen oikaisuvaatimuksen, jossa hän oli vaatinut, ettei A:n sijaisperillisten verotettavasta perintöosuudesta vähennetä korvauksen verovapaata osaa, koska A:n luopuminen osuudestaan vakuutuskorvaukseen ei tee hänen kolmesta lapsestaan perintö- ja lahjaverolain 7 a §:ssä tarkoitettuja edunsaajia.

Vakuutuksen oikaisulautakunta on katsonut, että A on luopunut vakuutuskorvauksesta lastensa hyväksi ja tässä tapauksessa kunkin tosiasiallisen edunsaajan vakuutuskorvauksesta on vähennettävä 35 000 euron vapaaosa. Oikaisulautakunnan näkemyksen mukaan lakia sovellettaessa on edunsaajana pidettävä sitä henkilöä, joka todellisuudessa saa vakuutuskorvauksen.

Veroasiamies on valittanut asiasta hallinto-oikeudelle ja uudistanut vaatimuksensa.

Hallinto-oikeus on hyväksynyt veroasiamiehen valituksen ja kumonnut verotuksen oikaisulautakunnan päätöksen sekä toimitetut verotukset tältä osin ja palauttanut asian verovirastolle uudelleen käsiteltäväksi. Perusteluna hallinto-oikeus on todennut, että A:n luopuminen osuudestaan vakuutuskorvaukseen ei tee hänen kolmesta lapsestaan perintö- ja lahjaverolain 7 a §:ssä tarkoitettuja edunsaajia. Näiden sijaantulo-osuuksista kustakin erikseen ei näin ollen voida vähentää vakuutuskorvauksen verovapaata osuutta.

A, B, C ja D on pyytänyt lupaa valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä.

Koska A:lle ei ole määrätty perintöveroa kysymyksessä olevasta vakuutuskorvauksesta, hänellä ei ole asiassa valitusoikeutta. Sen vuoksi korkein hallinto-oikeus jättää A:n korkeimmalle hallinto-oikeudelle tekemän muutoksenhakuhakemuksen tutkimatta. B:lle, C:lle ja D:lle on korkein hallinto-oikeus myöntänyt asiassa valitusluvan sekä tutkinut asian.

Korkein hallinto-oikeus on ratkaissut seuraavaa:

Kun A on luopunut vakuutuskorvauksesta, ovat edunsaajiksi hänen sijaansa tulleet hänen lapsensa. Perintö- ja lahjaverolain 7 a §:n mukaan vakuutuskorvaus on perintöverosta vapaa siltä osin kuin kunkin edunsaajan samasta kuolemantapauksesta johtuva vakuutuskorvaus on

enintään 35 000 euroa. Edunsaajana on lakia sovellettaessa pidettävä sitä henkilöä, joka tosiasiallisesti saa vakuutuskorvauksen. Näin ollen kullakin A:n sijaan tulleella lapsella on oikeus 35 000 euron verovapaaseen osaan vakuutuskorvauksesta. Tämän vuoksi korkein hallinto-oikeus kumoaa hallinto-oikeuden päätöksen nyt kysymyksessä olevalta osalta ja saattaa verotuksen oikaisulautakunnan päätöksen lopputuloksen voimaan.

Kysymykseen ”Minkälainen edunsaajamääräys on paras?” ei ole yksiselitteistä vastausta. Ei ole olemassa joka tilanteeseen sopivaa ”parasta” edunsaajamääräystä, vaan kunkin vakuutuksenottajan tarpeita on tarkasteltava yksilöllisesti. (Mäki 2003, 34-36.)

Esimerkki 1.

Perheeseen kuuluu isä Hannu, äiti Kerttu ja Hannun tytär Laura ja Kertun poika Lassi. Hannu ja Kerttu ovat naimisissa, mutta heillä ei ole yhteisiä lapsia.

Hannu on sijoittanut varansa säästöhenkivakuutukseen, jonka säästösomman edunsaajana on hän itse. Nyt Hannu miettii, miten eri edunsaajamääräykset vaikuttaisivat kuolintapaussomman verotukseen. Hän haluaa antaa Kertulle mahdollisimman turvaton tulevaisuuden, mutta hän ei halua loukata Laurankaan oikeuksia hänen ainoana perillisenään. Hannu kysyykin, mitä edunsaajamääräykset ”omaiset”, ”puoliso” tai ”lapset” tarkoittaisivat käytännössä.

Uusperheissä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, minkälainen edunsaajamääräys vakuutukseen liitetään. Esimerkiksi säästö- ja sjoitusvakuutusten kohdalla on muistettava, että vakuutuksen kuolemantapaussomma on verrattavissa testamenttiin. Edunsaajamääräys olisikin suunniteltava yhtä tarkkaan kun esimerkiksi testamentti tai muut jäämistöoikeudelliset oikeustoimet.

Jos Hannu valitsee edunsaajamääräykseksi ”omaiset”, saavat leski Kerttu ja tytär Laura kumpikin puolet vakuutuskorvauksesta. Kertun poika Lassi ei saa mitään, sillä hän ei ole Hannun lapsi.

Jos edunsaajamääräys on tehty ”puolison” hyväksi, saa leski Kerttu koko vakuutuskorvauksen. Tällainen edunsaajamääräys voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jota Hannu ei haluaisi. Kertun kuoltua varat siirtyisivät nimittäin perintönä Kertun perilliselle eli Lassille. Näin Hannun varat siirtyisivät lopulta kokonaan eri sukuun eli Kertun perilliselle, ei Lauralle.

Mikäli edunsaajana ovat ”lapset”, menee korvaus kokonaisuudessaan Lauralle. Kyseinen edunsaajamääräys ei sisällä puolison lasta eli Lassiä, vaikka Hannu olisikin kuollessaan ollut Lassin huoltaja. Jos Hannu

haluaa myös Lassin saavan osansa eli esimerkiksi puolet vakuutuskorvauksesta, tulee hänen nimenomaisesti nimetä Lassi edunsaajaksi. Vaikka Lassa ei luetakkaan Hannun lapseksi tai omaiseksi vakuutuslainsäädännön tarkoittamalla tavalla, luetaan hänet puolison lapsena verotuksessa lähiomaiseksi.

Uusperheissä ehkäpä paras mahdollinen edunsaajamääräys olisi määrätä halutut osuudet nimeltä määräten eri henkilöille. Esimerkiksi Hannun vakuutuksessa kuolintapaussumman edunsaajamääräys voisi olla seuraavanlainen:

”Puoliso 40 %, Laura 40 % ja Lassi 20 %. Mikäli joku edunsaajista olisi kuollut ennen Hannua, maksettaisiin kuolleen edunsaajan osuus kuolinpesälle, josta se jaettaisiin lain mukaisesti.

Esimerkki 2.

Aikamiespoika Pekka on tehnyt sijoitusvakuutuksen, jonka edunsaajaksi hän on määrännyt ”omaiset”. Koska Pekalla ei ole puolisoa eikä lapsia, maksettaisiin kuolintapaussumma hänen lähimmille omaisilleen eli hänen sisarensa Kaijan lapsille. Kaija on kuollut jo aiemmin.

Vuosia vakuutuksen ottamisen jälkeen Pekka tapaa tulevan avopuolisonsa Tuulan. Pekka haluaa turvata Tuulan elinolot, jos hän sattuisi kuolemaan ennen Tuulaa. Hän pohtiikin testamentin laatimista koko omaisuudestaan Tuulan hyväksi. Pekka haluaa varmistaa, koskeeko testamenttimääräys myös mahdollista vakuutuskorvausta.

Vaikka Pekka testamenttaisiikin koko omaisuutensa Tuulalle, ei testamentilla ole merkitystä vakuutuskorvauksen jakautumisessa niin kauan kuin edunsaajamääräys ”omaiset” on voimassa. Pekan kuoltua vakuutuskorvaus maksettaisiin siis lähtökohtaisesti Pekan lähimmille perintökaaren mukaisille omaisille eli hänen sisarenlapsilleen.

Jos Pekka haluaa, että Tuula saa vakuutuskorvauksen, tulee hänen joko määrätä Tuula edunsaajaksi vakuutukseen tai muuttaa edunsaajamääräystä siten, että mahdollinen kuolintapaussumma maksettaisiin kuolinpesälle. Tällöin korvaus kuten muukin pesään kuuluva omaisuus menisi testamentinsaajalle eli Tuulalle. Pekan kannattaa huomioida verotusnäkökohdat valitessaan vakuutuksen edunsaajamääräystä kahden edellä mainitun vaihtoehdon välillä. Jos edunsaajaksi nimetään Tuula, maksaisi Tuula vakuutuskorvauksesta veroa 28 %. Jos taas edunsaajana olisi kuolinpesä, saisi Tuula vakuutuskorvaussumman perintönä kuolinpesän kautta. Tällöin vakuutussumman perintöveroprosentti voisi nousta korkeammaksi kuin pääomatuloveron verokanta. Tuula kuuluu niimitäin II veroluokkaan.

6.7 Säästöhenkivakuutus lahjaverosuunnittelussa

Verotettavan osuuden arvo euroa	Veron vakioerä osuuden alarajan kohdalla, euroa	Veroprosentti ylimenevästä osasta
4 000-17 000	100	10
17 000-50 000	1 400	13
50 000-	5 690	16

Yllämainitun taulukon mukaisesti alle 4.000 euron arvoinen lahja kolmen vuoden välein samalta lahjanantajalta on verovapaa. Kaikki samalta lahjanantajalta kolmen vuoden kuluessa saadut lahjat lasketaan yhteen ja lahjavero määrätään yhteismäärän perusteella ja aikaisemmin suoritettu vero vähennetään.

Säästöhenkivakuutus mahdollistaa lahjoitukset lähiomaiselle ilman lahjaveroseuraamuksia 12 499 euron määrään saakka kolmen vuoden välein. Vakuutuksenottaja määrää edunsaajaksi säästöhenkivakuutukseen sen tai ne henkilöt, joille hän haluaa säästösumman lahjoittaa. Tällaista lahjaa kutsutaan vakuutuslahjaksi.

Vakuutuksen tuotto on aina pääomatuloa eli tuotto = säästösumma – vakuutusmaksut. (Verohallitus 2008, 22.) Vakuutuksen pääoman verokohtelun ratkaisee edunsaajamääräys. Vakuutuksen pääoma on vakuutuksenottajalle itselleen aina verovapaata. Lähiomaiselle se on lahjaveron alainen ja muille pääomatuloveron alainen.

Lahjaveron alainen vakuutuslahja on saajalleen verovapaa siltä osin kuin tällaisten lahjojen määrä kolmen vuoden aikana on yhteensä enintään 8 500 euroa. Vapaaosa on saajakohtainen. Mainitun rajan yli menevään osaan sovelletaan yleistä verotettavan lahjan alarajaa. Tämä merkitsee siis sitä, että esimerkiksi vanhemmat voivat kumpikin erikseen antaa kullekin lapselleen kolmen vuoden välein yhteensä 12 499 euron suuruisen vakuutuslahjan ilman lahjaveroseuraamuksia. Säästöhenkivakuutuksen edunsaajamääräys on joustava. Esimerkiksi isovanhempi voi yhdellä vakuutuksella lahjoittaa usealle lapselleen ja lapsenlapselleen varoja ja edunsaajien määrää voidaan lisätä lastenlasten määrän

kasvaessa. Isoäiti voi esimerkiksi siirtää verovapaasti kolmen vuoden välein kahdelle lapselleen ja neljälle lapsenlapselleen yhteensä 74 994 euroa (6 x 12 499 euroa). Normaalin rahalahjan enimmäismäärä olisi vastaavassa tilanteessa 23 994 euroa (6 x 3 999 euroa). (Lindholm 2003, 43.)

Säästöhenkivakuutus on myös joustava siten, että vakuutukseen voidaan ennen vakuutuksen voimassaoloajan päättymistä lisätä varoja. On siis mahdollista ottaa säästöhenkivakuutus, jonka voimassaoloaika on esimerkiksi kolme vuotta, ja sijoittaa vakuutukseen aluksi vain vakuutusyhtiön edellyttämä vähimmäismäärä ja lisätä pääomaa vähitellen vakuutuksen voimassaoloajan kuluessa. (Räbinä 2006, 404.)

7 POHDINTAA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää mikä on vakuutuksen edunsaajamääräys ja kuinka tärkeä on tuntee erilaisten edunsaajamääräysten merkitys. Työn alussa käsiteltiin opinnäytetyössä käytettäviä termejä, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää tekstiä. Tyypillisin ja yleisimmin käytetty edunsaajamääräys ”omaiset” ei välttämättä sovellu joka tilanteeseen. Tämän vuoksi on työssä käsitelty yksityiskohtaisesti edunsaajien piiri ja niiden merkitys.

Edunsaajamääräystä valittaessa herää kysymys ”Minkälainen edunsaajamääräys on paras?”. Kysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta. Ei ole olemassa joka tilanteeseen sopivaa ”parasta” edunsaajamääräystä, vaan kunkin vakuutuksenottajan tarpeita on tarkasteltava yksilöllisesti. Vakuutuksenottajan elämäntilanne muuttuu usein vuosien saatossa, ja tällöin on myös tarpeen tarkistaa edunsaajamääräyksen sisältö. Kysymys, johon tulisi erityisesti kiinnittää huomiota edunsaajamääräystä valittaessa, on se, kuka kipeimmin tarvitsee henkivakuutuskorvauksen vakuutuksenottajan jälkeen. On myös hyvä muistaa, että perhesuhteiden muuttuessa on edunsaajamääräys pidettävä ajan tasalla. Edunsaajamääräystä on pohdittava erityisen tarkkaan ns. uusperheissä. Jos esimerkiksi henkivakuutuksen edunsaajaksi valitaan uusi puoliso, menevät nämä varat puolisonkin kuoltua puolison omille perillisille. Tällöin varat voivat siirtyä kokonaan ”väärään” sukuun.

Yksi opinnäytetyön tavoite oli selvittää lukijalle minkälaisia seurauksia voi olla ns. ”väärän” edunsaajamääräyksen valinnalla. Vakuutuskorvaus voi päätyä sellaiselle henkilölle, jolle sitä ei ole tarkoitettu. Virheellinen valinta voi myös aiheuttaa taloudellista menetystä ellei tunneta edunsaajamääräykseen liittyvää verotusta. Tästä johtuen työssä on lyhyesti käsitelty myös pääomatulo- ja perintöverotusta. Opinnäytetyössä haluttiin myös selvittää edunsaajamääräysten huomattavaa merkitys varallisuuden siirron välineenä ja työssä on selvitetty säästöhenkivakuutusten merkitys perintövero- sekä lahjaverosuunnittelussa.

Opinnäytetyön lähteinä on käytetty vakuutuslakia (1994/543) ja hallituksen esitystä vakuutuslakiksi (114/93). Tärkeinä lähteinä ovat olleet myös vakuutuslain liittyvä kirjallisuus sekä alan lehtien artikkelit.

Pienenä ongelmana oli oikeustapausten vähyys. Tämä johtuu siitä, että säästöhenkivakuutus tuotteena on kohtalaisen uusi. Tärkeä syy on myös se, että ennen oikeuteen menemistä riidat käsitellään usein vakuutuslautakunnassa ja useimmat vakuutusyhtiöt sekä asiakkaat noudattavat vakuutuslautakunnan ratkaisua eivätkä päädy oikeuteen.

Edunsaajamääräys on päivä päivältä tulossa tutummaksi ihmisille ja sen merkitys ymmärretään paremmin. Se on myös tämän opinnäytetyön päätarkoitus. Henkivakuutukset ja erityisesti säästö- ja sijoitusvakuutukset ovat herättäneet kiinnostusta ihmisissä erityisesti niiden ”veroedullisuuden” vuoksi. On mielenkiintoista seurata jatkuuko kiinnostus myös tulevaisuudessa ja puuttuuko valtiovalta niiden verotuskohteluun. Se jää nähtäväksi.

LYHENTEET

AL	Avoliittolaki (13.6.1929/234)
HE	Hallituksen esitys
HolhTL	Laki holhoustoimesta (1.4.1999/442)
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki (12.7.1940/378)
PK	Perintökaari (5.2.1965/40)
TVL	Tuloverolaki (30.12.1992/1535)
VakSopL	Vakuutuslainsäädännön lakien muuttamisesta (28.6.1994/543)
VKL	Vakuutuslautakunta

OIKEUSTAPAUKSET

KHO 2007:81

KHO 2007:82

KKO 2004:40

VAKUUTUSLAUTAKUNNAN RATKAISUT

VKL 547/99

VKL 138/01

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Kangas, Urpo & Puronen, Pertti 2000. *Perunkirjoitusopas*. Jyväskylä:Gummerus.

Aarnio, Aulis & Kangas, Urpo 2000. *Suomen Jäämistöoikeus I*. Juva:WSOY.

Antila, Veli-Aunus, Erwe, Ossi, Lohi, Ilkka & Salminen, Jaakko 2005. *Vapaaehtoinen henkilövakuutus*. Pieksämäki:RT-Print.

Aulanko, Tuomas 2008. *Lakineuvot*. OP-Pohjola-lehti 3/2008, 45.

Hoppu, Esko & Hemmo, Mika 2006. *Vakuutusoikeus*. Porvoo:WSOY.

Kangas, Urpo 1995. *Suomen Henkivakuutusoikeus*. Jyväskylä:Gummerus.

Kokko, Outi 2006. *Tutki turvasi tarkoin*. Taloussanomat Lauantai 25.2.2006, 9-11.

Lindholm, Tuomo 2003. *Lahjaverokirja*. Helsinki:Verotieto Oy.

Mäki, Anssi 2003. *Henkivakuutus voi tuoda säästöä perintöveroihin*. Taloustaito 9/2003, 34-36.

Puronen, Pertti 2005. *Perintö- ja lahjaverotus*. Jyväskylä:Gummerus.

Ranta-aho, Helena 2006. *Miten käy asuntolainani, jos kuolen tai vammaudun*. Helsingin sanomat 26.2.2006, F2-F3.

Räbinä, Timo 2006. *Säästöhenki- ja vapaaehtoiset eläkevakuutukset yksityishenkilön varallisuuden siirron ja verosuunnittelun välineenä*. Verotus 2006, 236-247 ja 398-405.

Verohallitus 2008. *Henkilöverotuksen käsikirja 2008*. Helsinki:Edita Prima Oy.

Muut lähteet

Aarnio, Aulis 2007. *Perinnöstä, testamentista ja vakuutuskorvauksesta luopuminen – yksityisoikeudelliset näkökohdat*. Lakimiesliiton koulutus, luentomateriaali 17.4.2007.

Räbinä, Timo 2007. *Perinnöstä, testamentista ja vakuutuskorvauksesta luopumisen verokohtelu*. Lakimiesliiton koulutus, luentomateriaali 17.4.2007.